

**Humane
World for
Animals™**

Wcześniej znane jako
Humane Society International

PRAWNICY
NA RZECZ ZWIERZĄT

Postępowanie z dzikimi zwierzętami

Informator dla Policji

Wykaz autorów:

Hanna Cichocka

Maria Januszczyk

Konrad Koza

Małgorzata Kozłowska

Marzena Łabędzka

Sara Obrzud

— Stowarzyszenie Prawnicy na Rzecz Zwierząt

Redakcja:

Maria Januszczyk

Olga Kazalska

Nadia Kiszczuk

Korekta:

Agata Porowska

Oprawa graficzna

Magdalena Jaszczuk

Spis treści

Ochrona zwierząt wolno żyjących (dzikich) – ramy prawne	5
1.1. Rodzaje ochrony zwierząt	6
1.2. Status zwierząt wolno żyjących	7
1.2.1. Zwierzęta dzikie – wprowadzenie i definicja	7
1.2.2. Postępowanie wobec poszczególnych kategorii zwierząt dzikich oraz przestępstwa i wykroczenia przeciwko dzikiej faunie	8
1.2.3. Ustawa o ochronie zwierząt a zwierzęta dzikie	16
1.2.4. Podsumowanie	19
1.3. Przemoc wobec zwierząt a przemoc wobec ludzi	20
Zwierzęta dzikie na terenach zamieszkałych przez ludzi	21
2.1. Zdarzenia drogowe z udziałem zwierząt dzikich	22
2.2. Konieczność bezzwłocznego uśmiercenia zwierzęcia dzikiego	24
2.3. Zwierzęta dzikie a inwestycje budowlane	25
2.4. Utrzymywanie zwierząt nieudomowionych przez osoby prywatne	28
Postępowanie z gatunkami objętymi regulacjami Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem (CITES)	31
3.1. Nielegalny handel dzikimi zwierzętami	32
3.2. Ramy prawne CITES	33
3.3. Obowiązki i kompetencje Policji w zakresie ochrony gatunków CITES	36
Postępowanie z inwazyjnymi gatunkami obcymi (IGO)	39
4.1. Ramy prawne dotyczące IGO	40
4.2. Metody zarządzania populacją IGO	42
4.3. Obowiązki i kompetencje Policji w zakresie kontroli i zwalczania IGO	44
Dalsze postępowanie ze zwierzętami dzikimi	45
5.1. Odebranie zwierząt dzikich pozostających pod opieką człowieka	47
5.2. Miejsca utrzymywania zwierząt dzikich	49
5.2.1. Ośrodki rehabilitacji zwierząt	49
5.2.2. Centralny Azyl dla Zwierząt	49
5.2.3. Azyle dla zwierząt	50
5.2.4. Ogrody zoologiczne	51
5.2.5. Podsumowanie	52

Wykaz skrótów:

u.o.z. – [Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt](#) (Dz.U. z 2023 r. poz. 1580)

u.o.p. – [Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody](#)
(Dz.U. z 2024 r. poz. 1478, z późn. zm.)

Prawo łowieckie – [Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie](#)
(Dz.U. z 2023 r. poz. 1082, z późn. zm.)

Prawo ochrony środowiska – [Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska](#)
(Dz.U. z 2024 r. poz. 54, z późn.)

k.k. – [Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny](#) (Dz.U. z 2025 r. poz. 383)

k.w. – [Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń](#) (Dz.U. z 2023 r. poz. 2119, z późn. zm.)

u.g.o. – [Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych](#) (Dz.U. z 2023 r. poz. 1589)

RDOŚ – Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska

GDOŚ – Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska

WSA - Wojewódzki Sąd Administracyjny

Rozporządzenie IGO – [Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 grudnia 2022 r. w sprawie listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii i listy inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski, działań zaradczych oraz środków mających na celu przywrócenie naturalnego stanu ekosystemów](#) (Dz.U. poz. 2649)

Konwencja CITES – [Konwencja o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem](#) (Dz. U. UE. L. z 2015 r. nr 75, str. 4)

Rozporządzenie 338/97 – [Rozporządzenie Rady \(WE\) nr 338/97 z dnia 9 grudnia 1996 r. w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi](#) (Dz.U. UE. L. z 1997 r. nr 61, str. 1, z późn. zm.)

Rozporządzenie ws. działań zapobiegawczych i zaradczych – [Rozporządzenie PE i Rady \(UE\) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r. w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych](#) (Dz.U. UE. L. z 2014 r. nr 317, str. 35, z późn. zm)

Ustawa ocenowa – [Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko](#) (Dz.U. z 2024 r. poz. 1112, z późn. zm.)

1. Ochrona zwierząt wolno żyjących (dzikich) - ramy prawne

1.1. Rodzaje ochrony zwierząt

Zwierzęta wolno żyjące (dzikie), które zostały zdefiniowane przez ustawodawcę jako zwierzęta nieudomowione żyjące w warunkach niezależnych od człowieka¹ podlegają kilku reżimom ochrony prawnej. Wyróżnia się m.in.: ochronę gatunkową, humanitarną, użytkową² oraz weterynaryjną³.

Ochrona gatunkowa zwierząt stanowi kluczowy element zachowania bioróżnorodności, obejmując działania ochronne oraz na rzecz odbudowy populacji zagrożonych gatunków. Przepisy wchodzące w ten rodzaj ochrony koncentrują się przede wszystkim na zabezpieczaniu naturalnych siedlisk zwierząt, wprowadzaniu zakazów dotyczących ich odłowu czy zabijania⁴, a także wprowadzają regulacje ograniczające handel niektórymi gatunkami zwierząt w celu zapobiegania ich eksploatacji⁵.

Głównym celem **ochrony humanitarnej** zwierząt jest zapewnienie ochrony przed działalnością człowieka przynoszącą im cierpienie. Ten rodzaj ochrony nie traktuje zwierząt w kategoriach większej części środowiska naturalnego, ale jako zindywidualizowane istoty, obdarzone zdolnością do odczuwania cierpienia, którym człowiek powinien zapewnić odpowiednie warunki bytowania oraz możliwość realizowania ich potrzeb. Podłożem dla regulacji z zakresu ochrony humanitarnej są pobudki etyczne⁶, a jej celem jest ochrona zdrowia, życia i dobrostanu każdego indywidualnego zwierzęcia⁷.

Ochrona humanitarna, a więc ochrona przed niepotrzebnym cierpieniem, przysługuje wszystkim zwierzętom kręgowym, w tym zwierzętom wolno żyjącym (dzikim). W związku z tym w przypadku kwalifikacji czynu jako popełnionego przeciwko kręgowemu zwierzęciu dzikiemu, należy zawsze rozważyć możliwość pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej na gruncie przepisów [u.o.z.](#)

Ochrona użytkowa zwierząt obejmuje w szczególności te gatunki, które są wykorzystywane przez człowieka w celu zaspokajania potrzeb społecznych w zakresie odzwierzęcych surowców⁸. Ten rodzaj ochrony dotyczy przede wszystkim zwierząt gospodarskich oraz dzikich, a jej celem jest regulacja eksploatacji zwierząt w taki sposób, by zapobiec nadmiernemu uszczupleniu populacji⁹.

¹ Art. 4 pkt 21 [u.o.z.](#)

² W. Radecki, Ustawy o ochronie zwierząt. Komentarz, Warszawa 2015, s. 15.

³ Ł. Smaga, Ochrona humanitarna zwierząt, Białystok 2010, s. 102.

⁴ E. Melaniuk, Przystępność wobec dzikich zwierząt w ujęciu prawnokryminologicznym, „Biuletyn Kryminologiczny” 2019, nr 26, s. 132-133.

⁵ Głównym aktem prawnym regulującym zagadnienia związane z ochroną gatunkową jest [u.o.p.](#)

⁶ T. Pietrzykowski, Interesy a prawna ochrona zwierząt, [w:] Prawo ochrony zwierząt. Pojęcia, zasady, dylematy, Warszawa 2022.

⁷ Główne zasady tego rodzaju ochrony zwierząt reguluje [u.o.z.](#) oraz ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 465).

⁸ Ł. Smaga, Ochrona humanitarna..., s. 100.

⁹ W zakres tej ochrony wpisują się następujące akty prawne: [Prawo łowieckie, ustawa z dnia 18 kwietnia 1985 r. o rybactwie śródlądowym \(Dz.U. z 2022 r. poz. 883\)](#), [ustawa z dnia 19 grudnia 2014 r. o rybołówstwie morskim \(Dz.U. z 2024 r. poz. 243, z późn. zm.\)](#) oraz [ustawa z dnia 10 grudnia 2020 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich \(Dz.U. z 2021 r. poz. 36\)](#).

Ochrona weterynaryjna koncentruje się na zdrowiu zwierząt, głównie z perspektywy zdrowia publicznego¹⁰. Jej celem jest zapobieganie rozprzestrzenianiu się zoonoz (chorób przenoszonych przez zwierzęta na ludzi) oraz chorób zakaźnych zwierząt, m.in. przez nadzorowanie różnego rodzaju działalności eksploatujących zwierzęta oraz monitorowanie stanu zdrowia populacji dzikich zwierząt¹¹.

Wskazane rodzaje ochrony – gatunkowa, humanitarna, użytkowa i weterynaryjna – są ze sobą powiązane i wzajemnie się uzupełniają, tworząc kompleksowy system ochrony zwierząt. Warto podkreślić, że wiele gatunków zwierząt wolno żyjących (dzikich) podlega wszystkim wymienionym rodzajom ochrony jednocześnie¹².

1.2. Status zwierząt wolno żyjących (dzikich)

1.2.1. Zwierzęta dzikie – wprowadzenie i definicja

Polski system prawny nie posiada jednej, spójnej definicji zwierzęcia dzikiego. [U.o.z.](#) określa „zwierzęta wolno żyjące (dzikie)” jako te, które nie zostały udomowione i funkcjonują w warunkach całkowicie niezależnych od człowieka (art. 4 pkt 21). Ustawa podkreśla, że stanowią one dobro ogólnonarodowe, któremu należy zapewnić warunki umożliwiające rozwój i swobodny byt (art. 21). Z kolei [u.o.p.](#) definiuje „zwierzę dziko występujące” jako nie pochodzące z hodowli lub wprowadzone do środowiska naturalnego w celu odbudowy lub zasilenia populacji (art. 5 pkt 15a).

Obie wskazane definicje odnoszą się do zwierząt żyjących na wolności, różnią się jednak akcentami, bowiem [u.o.z.](#) koncentruje się na braku uzależnienia od człowieka i konieczności zagwarantowania zwierzęciu dzikiemu odpowiednich warunków bytowania i rozwoju, natomiast [u.o.p.](#) kładzie nacisk na miejsce urodzenia się (wyklucia) zwierzęcia oraz okoliczności jego pojawienia się w środowisku.

Różnice te mają istotne znaczenie praktyczne – zasady ochrony dotyczące zwierząt, które nie pochodzą z hodowli i nie urodziły się w niewoli, są odmienne od tych, które dotyczą osobników urodzonych i żyjących w warunkach kontrolowanych¹³.

Na marginesie należy wskazać, że „koty wolno żyjące”, mimo zbieżności terminologicznej, nie są objęte definicją legalną zwierzęcia wolno żyjącego, pomimo że mogą one występować w warunkach zbliżonych do życia na wolności¹⁴.

¹⁰ Ł. Smaga, Ochrona humanitarna..., s. 102.

¹¹ Podstawowym aktem prawnym regulującym ten rodzaj ochrony jest [ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt](#) (Dz.U. z 2023 r. poz. 1075, z późn. zm.).

¹² H. Spakowska-Czarny, Protection of animals living in the wild, „Studia Iuridica Lublinensia” 2021, nr 3, s. 180.

¹³ Wyrok WSA w Warszawie z 15.05.2008 r., sygn. akt IV SA/Wa 232/08.

¹⁴ Szczegółowe zasady postępowania z kotami wolno żyjącymi powinny zostać określone w uchwale rady danej gminy w przedmiocie programu opieki nad zwierzętami bezdomnymi i zapobiegania bezdomności zwierząt. Zgodnie z art. 11a ust. 2 pkt 2 u.o.z. zadaniem własnym gminy jest zapewnienie kotom wolno żyjącym opieki oraz ich dokarmianie.

1.2.2. Postępowanie wobec poszczególnych kategorii zwierząt dzikich oraz przestępstwa i wykroczenia przeciwko dzikiej faunie

Zwierzęta dzikie to stosunkowo zróżnicowany „zbiór”, w którym poszczególne gatunki mogą podlegać różnym reżimom ochrony prawnej. Do tego zbioru należy w szczególności zaliczyć:

1. gatunki zwierząt objętych ochroną gatunkową – ścisłą i częściową, wobec których zasady postępowania regulują przepisy:

- a) [u.o.p.](#),
- b) [rozporządzenie ws. ochrony gatunkowej zwierząt](#)¹⁵, w którym prawie 600 gatunków zwierząt objęto ochroną ścisłą, a ponad 200 ochroną częściową¹⁶,
- c) [k.k.](#), w szczególności art. 181 § 3, ale także art. 181 § 1 i 2.

Przepisy zawarte w tych aktach regulują zakazy w stosunku do zwierząt objętych ochroną gatunkową (np. umyślnego zabijania, okaleczania, chwytania, niszczenia siedlisk lub ostoi będących obszarem ich rozrodu, wychowu młodych, odpoczynku, migracji lub żerowania a także zbywania, oferowania do sprzedaży, wwożenia z zagranicy lub wywożenia poza granicę oraz umyślnego uniemożliwiania dostępu do schronień). [U.o.p.](#) wprowadza dodatkowo zakaz chwytania i zabijania dziko występujących zwierząt objętych ochroną gatunkową przy pomocy urządzeń lub metod działających na dużą skalę lub niewybiórczo¹⁷. [Ustawa](#) przewiduje jednak możliwość uzyskania w wyjątkowych przypadkach zezwolenia na odstępstwa od zakazów.

Naruszenie zakazu „wchodzenia w posiadanie” okazów zwierząt objętych ochroną gatunkową jest przestępstwem, za które ustawa przewiduje karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat pod warunkiem, że czyn dotyczy „większej niż nieznaczną liczbą” zwierząt oraz gdy ma to wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku. Jeżeli sprawca działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 127a [u.o.p.](#)).

Konstrukcja art. 127a [u.o.p.](#) rodzi pewne trudności interpretacyjne, które dotyczą zarówno ustalenia czy konkretny czyn miał wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku, jak i niejasnego sformułowania „w liczbie większej niż nieznaczną”. Powoduje to konieczność odwoływania się do wiedzy specjalistycznej z zakresu ochrony przyrody i przeprowadzania dowodu z opinii biegłego w każdym przypadku popełnienia czynu kryminalizowanego na gruncie tego przepisu¹⁸.

¹⁵ [Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt](#) (Dz.U. z 2022 r. poz. 2380).

¹⁶ Lista gatunków objętych ochroną ścisłą stanowiąca załącznik nr 1 do rozporządzenia obejmuje prawie 600 gatunków zwierząt – kręgowych (ssaki, ptaki, płazy, gady, ryby), mięczaków (np. gatunki ślimaków) oraz stawonogów (np. gatunki pajaków) i owadów (np. gatunki chrząszczy, motyli, ważek). Lista gatunków objętych ochroną częściową stanowiąca załącznik nr 2 obejmuje ponad 200 gatunków zwierząt (np. gołąb miejski, bóbr europejski).

¹⁷ Np. za pomocą kuszy, noktowizorów, pojazdów silnikowych, siideł, lepów, haków – mogących powodować lokalny zanik lub poważne zaburzenia populacji.

¹⁸ K. Gruszecki, [w:] Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz, wyd. V, Warszawa 2021, art. 127(a).

Określenie „nieznaczna liczba” każdorazowo należy rozpatrywać w kontekście stanu populacji chronionego gatunku, który został naruszony bezprawnym zachowaniem. W praktyce oznacza to, że pozyskanie **nawet jednego okazu** skrajnie rzadkich gatunków może zostać uznane za liczbę większą niż nieznaczna. Jednak w większości przypadków wejście w posiadanie jednego okazu gatunku będzie traktowane jako nieznaczna liczba¹⁹, a odpowiedzialność za takie incydentalne naruszenie będzie kwalifikowana na podstawie art. 131 pkt 14 [u.o.p.](#) (wykroczenie polegające na naruszeniu bez zezwolenia lub wbrew jego warunkom zakazów w stosunku do roślin, zwierząt lub grzybów objętych ochroną gatunkową).

Co istotne, na podstawie art. 127a [u.o.p.](#) przedmiotem ochrony nie muszą być tylko organizmy żywe. Definicja legalna „okazu” zawarta w art. 5 pkt 11a [u.o.p.](#) jednoznacznie wskazuje, że przestępstwem może być np. zabranie jaja ptaka czy pozyskanie części martwego zwierzęcia znajdującego się pod ochroną gatunkową.

Naruszenie zakazu zabijania lub chwytania zwierząt objętych ochroną gatunkową **przy pomocy zakazanych metod lub urządzeń** (np. sideł, lepów, trucizn)²⁰ stanowi wykroczenie zagrożone karą aresztu albo grzywny (art. 131 pkt 1a [u.o.p.](#)). Zagrożone taką samą karą jest naruszenie bez zezwolenia pozostałych zakazów obowiązujących w stosunku do zwierząt objętych ochroną gatunkową (art. 131 pkt 14 [u.o.p.](#)).

Dodatkowo art. 181 § 3 [k.k.](#) wprowadza przestępstwo polegające na zabiciu lub „uszkodzeniu”²¹ zwierząt dzikich pozostających pod ochroną gatunkową lub niszczeniu ich siedlisk powodującym „istotną szkodę”, które zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. W przypadku nieumyślności sprawcy przestępstwo jest zagrożone karą grzywny lub ograniczenia wolności.

Oceniając szkodę wyrządzoną w świecie zwierzęcym bądź roślinnym należy brać pod uwagę takie kryteria, jak: powody, dla których dany gatunek jest chroniony, liczebność danego gatunku na określonym terenie, liczbę przedstawicieli gatunku zniszczoną przez sprawcę oraz wpływ wyginięcia części gatunku na środowisko²².

Każdy przypadek zniszczenia należy badać oddzielnie – np. zabicie jednego okazu ptaka, jeżeli w Polsce jest tylko kilkanaście par lęgowych, może być uznane za spowodowanie „istotnej szkody”.

¹⁹ M. Kulik [w:] Komentarz do niektórych przepisów ustawy o ochronie przyrody [w:] Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz, Warszawa 2017, art. 127(a).

²⁰ Lista zakazanych metod i urządzeń składa się z 17 pozycji i zawarta jest w art. 54 [u.o.p.](#)

²¹ Użycie tego pojęcia powoduje, że więcej zachowań może być uznanych za przestępstwo. Inaczej mówiąc: „uszkodzenie” ma lżejszy skutek niż „zniszczenie”, dlatego przepis obejmuje także mniej poważne czyny, jak np. zranienie zwierzęcia (nie tylko zabicie).

²² G. Bogdan, [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117-211a, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017, art. 181.

Oceniając rozmiar oraz istotność szkody można posiłkować się § 2 [rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 22 lipca 2019 r. w sprawie kryteriów oceny wystąpienia szkody w środowisku](#)²³, które nakazuje uwzględnić m.in. zmniejszenie liczebności populacji gatunku chronionego, pogorszenie możliwości rozmnażania się lub ograniczenie możliwości kontaktu populacji gatunku chronionego z populacjami sąsiednimi.

Co do zasady wskazane przestępstwo może być popełnione przez działanie. Możliwe jest jednak popełnienie go także przez zaniechanie – np. w sytuacji, w której sprawca nie powstrzyma psa przed pogonią za dzikim zwierzęciem, na skutek czego zostanie ono przez psa zabite²⁴. Czyn z art. 181 § 3 [k.k.](#) penalizowany jest **niezależnie od miejsca jego popełnienia**.

Taka konstrukcja przepisu powoduje, że trzeba zgromadzić jak najobszerniejszy materiał dowodowy, pozwalający zarówno na wykrycie sprawcy, jak i właściwą kwalifikację czynu.

Przykładowo, w razie bezprawnego zabicia wilka ocena tego, czy doszło do wyrządzenia „istotnej szkody” w populacji (z uwagi na charakterystyczne relacje społeczne tego gatunku) wymaga wzięcia pod uwagę cech charakterystycznych dla zabitego osobnika, jego statusu socjalnego i rozrodczego w grupie rodzinnej, jak również miejsca popełnienia przestępstwa²⁵.

W celu właściwej oceny „istotności szkody” w materiale dowodowym, obok danych dotyczących sprawcy i okoliczności zajścia, należy zgromadzić dość obszerne informacje o zabitym osobniku, takie jak: płeć, wymiary, status rozrodczy, obrażenia, ocenę statusu socjalnego w oparciu o badania materiału genetycznego.

2. Gatunki zwierząt nieobjętych ochroną gatunkową, wobec których zasady postępowania regulują przepisy:

- a) [u.o.p.](#),
- b) art. 181 § 1 i § 2 [k.k.](#),
- c) [k.w.](#), w szczególności art. 165 i 166.

Zabijanie zwierząt nieobjętych ochroną gatunkową jest co do zasady zakazane. Przesłankami dopuszczającymi możliwość zabijania dzikich zwierząt nieobjętych ochroną gatunkową (w tym także bezkręgowców) są np.: ochrona życia i zdrowia ludzi, bezpieczeństwo sanitarne i weterynaryjne, amatorski połów ryb oraz bezpieczeństwo powszechne (art. 125 [u.o.p.](#)).

²³ Dz.U. z 2019 r. poz. 1383.

²⁴ Budyń-Kulik M., Karnoprawna ochrona obiektów i terenów chronionych w świetle wybranych przepisów rozdziału XXII Kodeksu karnego (art. 181 § 2 i 5, art. 187, art. 188 k.k.), „Studia Prawnicze KUL” 2020, nr 3(83), s. 47.

²⁵ D. Gruszecka, [w:] Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz, red. J. Giezek, Warszawa 2021, art. 181.

Naruszenie zakazu zabijania zwierząt dzikich nieobjętych ochroną gatunkową jest wykroczeniem zagrożonym karą aresztu albo grzywny (art. 131 pkt 13 [u.o.p.](#)).

Art. 181 § 1 [k.k.](#) opisuje znamiona przestępstwa „zniszczenia w świecie zwierzęcym” w znacznych rozmiarach (**niezależnie od tego czy zwierzę jest objęte ochroną gatunkową, czy nie**), które zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8; jeśli zostało popełnione nieumyślnie – karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3. W przypadku zwierząt „zniszczenie” polega na bezpośrednim pozbawieniu ich życia bądź takim pogorszeniu ich stanu, który doprowadzi ostatecznie do ich śmierci²⁶.

Dodatkowo, **art. 181 § 2 [k.k.](#)** typizuje przestępstwo polegające na zabiciu lub „uszkodzeniu” zwierząt dzikich (w tym nieobjętych ochroną gatunkową) lub niszczenie ich siedlisk **na terenie objętym ochroną**, powodujące „istotną szkodę”. Przestępstwo takie jest zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5; w przypadku nieumyślności sprawcy przestępstwo jest zagrożone karą grzywny lub ograniczenia wolności.

Odmienne niż czyn z § 1, przestępstwo z § 2 może zostać popełnione jedynie na terenie objętym ochroną. Jakkolwiek [k.k.](#) nie wprowadza definicji powyższego sformułowania, to zasadne jest odwołanie się do przepisów [u.o.p.](#), w których wymienia się następujące formy ochrony przyrody: parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody, środowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, czy zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (art. 6 [u.o.p.](#)).

Zniszczenie lub uszkodzenie w świecie zwierzęcym kryminalizowane na gruncie tego przepisu nie musi być skierowane przeciwko gatunkom znajdującym się pod ochroną – lecz musi mieć miejsce na terenie chronionym.

***Przykładowo** popełnienie czynu na terenie będącym parkiem narodowym, którego „przedmiotem ochrony” są wilki, już samo w sobie będzie stanowiło „istotną szkodę”, niezależnie od wpływu czynu na lokalną populację.*

Art. 164 [k.w.](#) przewiduje natomiast karę grzywny albo nagany za **wybieranie jaj lub piskląt, niszczenie lęgówisk, gniazd, nor lub mrowisk** znajdujących się w lesie albo na nienależącym do sprawcy gruncie rolnym. Przedmiotem ochrony tego przepisu jest życie i zdrowie zwierząt, jak również możliwość normalnej i niezakłóconej egzystencji w środowisku.

Wobec braku definicji użytych w przepisie określeń „**lęgowisko**”, „**gniazdo**”, „**nora**”, „**lęgowisko**” czy „**mrowisko**” w ustawie, należy przyjąć ich językowe znaczenie. Przez „lęgowisko” rozumie się zatem miejsce, w którym ptaki zakładają gniazda i lęgną się ich młode. „Gniazdem” jest schronisko

²⁶ I. Sepiolo-Jankowska, [w:] Kodeks Karny. t. 1. Część szczególna, red. M. Królikowski, R. Zawłocki, Warszawa 2023, art. 181.

z gałęzi, traw bądź gliny, skonstruowane przez ptaki lub inne zwierzęta w celu wyprowadzenia lęgu. „Legowiskiem” jest miejsce w jakikolwiek sposób wystlane i będące schronieniem dla zwierząt w nim śpiących, odpoczywających lub rodzących potomstwo. „Nora” jest podziemną kryjówką zwierzęcia w formie jamy w ziemi. „Mrowiskiem” określamy gniazdo mrówek, wobec którego ogniskuje się ich aktywność życiowa polegająca na składaniu jaj, wychowywaniu potomstwa i zbieraniu zapasów żywności.

Użyte sformułowanie „niszczenie” należy rozumieć jako powodowanie uszkodzeń, wobec których nie jest możliwe dalsze użytkowanie danego miejsca bytowania zwierząt zgodnie z jego pierwotnym przeznaczeniem. **Niszczeniem nie będzie więc tylko całkowite unicestwienie gniazda, ale także np. zrzućenie bądź zdjęcie z gałęzi, uniemożliwiające zwierzętom prawidłowe korzystanie z niego**²⁷. Strona podmiotowa czynu obejmuje zarówno umyślność jak i nieumyślność, przy czym w przypadku polegającym na wybieraniu jaj lub piskląt możliwe jest jedynie działanie umyślne.

Art. 165 k.w. wprowadza wykroczenie polegające na **płoszeniu albo ściganiu, chwyćtaniu, ranieniu lub zabijaniu w sposób złośliwy dziko żyjącego zwierzęcia w lesie** – poza czynnościami związanymi z polowaniem lub ochroną lasów – za które przewidziana jest kara grzywny albo nagany, chyba że czyn z mocy innego przepisu jest zagrożony karą surowszą.

Ochrona zwierząt dziko żyjących w lesie stanowi element ochrony środowiska leśnego, dlatego też art. 30 ust. 1 pkt 12 [ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach](#)²⁸ przewiduje zakaz płoszenia, ścigania, chwyćtania i zabijania dziko żyjących zwierząt. Podobną normę ustawodawca zamieścił w art. 9 ust. 1 pkt 3 [Prawa łowieckiego](#), zakazując płoszenia, chwyćtania, przetrzymywania, ranienia i zabijania zwierzyny poza polowaniami i odłowami, sprawdzianami pracy psów myśliwskich oraz szkoleniami ptaków łowczych i psów myśliwskich organizowanymi przez Polski Związek Łowiecki. Podobnie jak w przypadku czynu z art. 164 k.w., sformułowania użyte przez ustawodawcę w art. 165 k.w. należy rozumieć zgodnie z ich słownikowym znaczeniem. „Płoszenie” oznacza wywoływanie ucieczki zwierząt poprzez ich straszenie, „ściganiem” jest szybkie poruszanie się za zwierzęciem w celu dogonienia go, złapania bądź wyprzedzenia, „chwyćtanie” to ujęcie szybkim ruchem i trzymanie. Pojęcie „ranienia” należy rozumieć jako zadanie rany bądź spowodowanie skaleczenia a „zabijanie” jest pozbawieniem zwierzęcia życia. Aspekt „złośliwości” działania wskazuje na możliwość popełnienia czynu jedynie w zamiarze bezpośrednim²⁹.

Art. 166 k.w. przewiduje karę grzywny lub nagany za puszczanie luzem psa w lesie, poza czynnościami związanymi z polowaniem lub szkoleniem psów będących wykorzystywanych do celów specjalnych i psów ratowniczych. Podobnie jak w przypadku art. 165 k.w., dobrem chronionym także w tym przypadku jest życie, zdrowie i niezakłócone bytowanie zwierząt dziko żyjących w lesie.

²⁷ I. Kosierb, [w:] Kodeks wykroczeń. Komentarz, red. J. Lachowski, Warszawa 2021, art. 164.

²⁸ Dz.U. z 2024 r. poz. 530, z późn. zm.

²⁹ M. Iwański, [w:] Kodeks wykroczeń. Komentarz, wyd. III, red. P. Daniluk, Warszawa 2023, art. 165; I. Kosierb, op. cit.

3. Gatunki zwierząt tzw. łownych (tzw. „zwierzyny”), wobec których zasady postępowania regulują w szczególności przepisy:

a) **Prawo łowieckie**,

b) Rozporządzeń wykonawczych do ww. ustawy, w szczególności:

- [Rozporządzenie ws. listy gatunków zwierząt łownych](#)³⁰, zawierające listę 28 gatunków zwierząt zaliczanych do tzw. „zwierzyny grubej” oraz tzw. „zwierzyny drobnej”³¹,
- [Rozporządzenie ws. warunków wykonywania polowania i znakowania tusz](#)³²,
- [Rozporządzenie ws. okresów polowań na zwierzęta łowne](#)³³.

Zgodnie z art. 8 [Prawa łowieckiego](#) **gospodarka łowiecka** (w tym pozyskiwanie zwierzyny) prowadzona jest w obwodach łowieckich przez dzierżawców lub zarządców na zasadach określonych w ustawie, w oparciu o roczne plany łowieckie i wieloletnie łowieckie plany hodowlane.

Ochrona zwierząt łownych zgodnie z [Prawem łowieckim](#) oznacza „tworzenie warunków bezpiecznego bytowania zwierzyny” polegających na zwalczaniu kłusownictwa, zakazie (poza polowaniami) płoszenia, chwytania, przetrzymywania, ranienia i zabijania zwierzyny, zakazie wybierania i posiadania jaj i piskląt, niszczenia nor, lęgówisk i gniazd ptasich, zakazie sprzedaży, transportu w celu sprzedaży żywych lub martwych zwierząt łownych lub ich części. **Naruszenie tego ostatniego zakazu stanowi występki zagrożony karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.** Marszałek województwa może wydać zezwolenie na odstępstwo od zakazu płoszenia zwierząt łownych, pod warunkiem braku rozwiązań alternatywnych i braku zagrożenia dla utrzymania populacji zwierząt łownych we właściwym stanie ochrony.

„**Kłusownictwem**” określono działanie zmierzające do wejścia w posiadanie zwierzyny w sposób niebędący polowaniem albo z naruszeniem warunków dopuszczalności polowania (art. 4 ust. 3 [Prawa łowieckiego](#)). W szczególności czynami kłusowniczymi będzie **polowanie na przelotne ptactwo łowne na wybrzeżu morskim w pasie 3000 m od brzegu w głąb morza lub 5000 m w głąb lądu, polowanie z chartami lub ich mieszkańcami, polowanie w czasie ochronnym, polowanie bez uprawnień.** Wskazane czyny stanowią przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5 (art. 53 pkt 1-4 [Prawa łowieckiego](#)).

Rozporządzenie w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne wprowadza tzw. okresy ochronne dla poszczególnych gatunków zwierząt łownych, podczas których zabronione jest polowanie na nie. Zgodnie z § 1 ust. 5, **łośie (byki, klępy i łoszaki) – mimo znajdowania się na liście zwierząt łownych – objęte zostały całoroczną ochroną (moratorium)**, dlatego też polowanie

³⁰ [Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych](#) (Dz.U. z 2023 r. poz. 2454).

³¹ Lista obejmuje 28 gatunków zwierząt kręgowych podzielonych na podgrupę tworzącą „zwierzynę grubą” (np. jeleni szlachetny, sarna, dzik) oraz „zwierzynę drobną”, w skład której wchodzi zarówno mniejsze ssaki (np. lis, norka amerykańska, tchórz zwyczajny) jak i 13 gatunków ptaków (np. gołąb grzywacz).

³² [Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz](#) (Dz.U. z 2005 r. poz. 548, z późn. zm.).

³³ [Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne](#) (Dz.U. z 2023 r. poz. 99).

na nie zawsze jest polowaniem w okresie ochronnym i stanowi przestępstwo z art. 53 pkt 3 [Prawa łowieckiego](#). Warto również podkreślić, że w przypadku polowania w czasie ochronnym (art. 53 pkt 3 [Prawa łowieckiego](#)) **niewykluczone jest działanie sprawcy z zamiarem ewentualnym, np. w sytuacji, kiedy sprawca (polujący) ma świadomość, ale nie jest pewien, czy w stosunku do danego gatunku zwierzęcia w chwili polowania może obowiązywać okres ochronny, a mimo to poluje, godząc się z taką ewentualnością³⁴.**

Posłużenie się w art. 53 pkt 1-4 [Prawa łowieckiego](#) sformułowaniem „poluje” powoduje, że dla popełnienia wskazanych powyżej przestępstw nie jest konieczne wystąpienie skutku w postaci pozyskania zwierzyny. Przestępstwa te mają charakter powszechny i mogą zostać popełnione przez każdego (w tym myśliwego) posiadającego zezwolenie na polowanie, jednak wykonującego je w sposób wyczerpujący znamiona przestępstwa.

Ochrona zwierząt łownych obejmuje zakaz zakładania narzędzi lub urządzeń przeznaczonych do łowienia, chwytania lub zabijania zwierząt wbrew regulacji art. 42aa pkt 14 [Prawa łowieckiego](#), a także zakaz wchodzenia w posiadanie zwierząt **za pomocą niedozwolonych środków, takich jak np.: wnyki, lepy, żelaza, trucizny, sztuczne światło, samostrzały, doły, rozkopywanie nor, materiały wybuchowe, broń lub amunicja inna niż myśliwska³⁵, karma o właściwościach odurzających lub za pomocą innych niedozwolonych środków (art. 53 pkt 5 [Prawa łowieckiego](#)).**

Czyn ten jako najgroźniejsza postać kłusownictwa, podczas którego dochodzi do zadawania zwierzynie największych cierpień, również stanowi przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5. Podkreślenia wymaga, że wskazany katalog niedozwolonych narzędzi nie jest katalogiem zamkniętym, co oznacza, że wypełnienie znamion czynu jest możliwe także przez **użycie narzędzi niewymienionych w nim wprost**. Sprawcą czynu może być każdy – w tym myśliwy posiadający uprawnienia łowieckie – polujący z wykorzystaniem zakazanych narzędzi.

Inaczej niż w przypadku przytoczonych wcześniej występów, art. 53 pkt 5 oraz pkt 6 [Prawa łowieckiego](#) (wchodzenie w posiadanie zwierzyny przez osobę nieuprawnioną do polowania) wymaga wystąpienia skutku w postaci wejścia w posiadanie zwierzyny pozyskanej za pomocą zakazanych narzędzi bądź innych środków.

Niemniej jednak już posiadanie takich narzędzi i urządzeń jest przestępstwem zagrożonym karą grzywny, ograniczenia albo pozbawienia wolności do roku (art. 52 pkt 1 [Prawa łowieckiego](#)).

³⁴ K. Nazar, [w:] Komentarz do niektórych przepisów ustawy – Prawo łowieckie, [w:] Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz, Warszawa 2017, art. 53.

³⁵ Definicja broni myśliwskiej znajduje się w [rozporządzeniu ws. szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz](#), które określa także jaka broń i jaka amunicja może być wykorzystywana do polowania na określonej grupę zwierząt.

W kontekście kłusownictwa należy jeszcze zwrócić uwagę, że czynami kłusowniczymi, obok tych typizowanych w [Prawie łowieckim](#), są także czyny, opisane w ustawie o rybactwie śródlądowym, polegające na pozyskiwaniu ryb lub innych organizmów wodnych w sposób sprzeczny z zasadami określonymi ustawą.

4. Gatunki zwierząt tzw. niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi, wobec których zasady postępowania regulują przepisy:

- a) [u.o.p.](#),
- b) [rozporządzenie ws. gatunków zwierząt niebezpiecznych](#)³⁶, które zalicza do kategorii I najbardziej niebezpiecznych zwierząt 258 ich gatunków, a do kategorii II ponad 300 gatunków pozostałych niebezpiecznych zwierząt oraz określa warunki, w jakich zwierzęta te mają być utrzymywane w celu zapewnienia bezpieczeństwa.

Art. 73 [u.o.p.](#) wprowadza zakaz posiadania i przetrzymywania, sprowadzania z zagranicy oraz obrotu zwierzętami niebezpiecznymi dla życia i zdrowia ludzi. Naruszenie zakazu jest występkiem zagrożonym karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat (art. 128 pkt 3 [u.o.p.](#)).

RDOŚ może wydać zezwolenie na odstępstwo od zakazu jedynie w przypadku zwierząt należących do kategorii II.

Zagadnienia związane z utrzymywaniem zwierząt niebezpiecznych przez osoby prywatne omówiono szerzej w [rozdziale 2.4.](#)

5. Gatunki zagrożone wyginięciem, których okazy objęte są ograniczeniami i zakazami związanymi z ich przywozem na i wywozem z terytorium Unii Europejskiej w oparciu o przepisy:

- a) [Konwencji CITES](#)³⁷,
- b) [rozporządzenia 338/97](#),
- c) [u.o.p.](#)

Ograniczeniami w zakresie handlu oraz tranzytu objętych jest około 10 tysięcy gatunków zwierząt. Wskazane powyżej przepisy wprowadzają obowiązek uzyskania stosownych zezwoleń, konieczność potwierdzania legalności pochodzenia okazów, obowiązek ich rejestracji, a także przewidują sankcje za naruszenie ograniczeń i zakazów wobec zwierząt należących do gatunków zagrożonych wyginięciem.

Zasady postępowania wobec zwierząt objętych ochroną na podstawie przepisów [Konwencji CITES](#) zostały omówione w [rozdziale 3.](#)

³⁶ [Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 3 sierpnia 2011 r. w sprawie gatunków zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi](#) (Dz.U. z 2011 r. poz. 1037).

³⁷ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora.

6. Gatunki obce, wobec których zasady postępowania regulują przede wszystkim przepisy:

- a) **u.g.o.**,
- b) rozporządzeń wykonawczych, w szczególności rozporządzenia IGO; przykładem zwierzęcia obcego zagrażającego rodzimym gatunkom jest bizon (zagrożenie dla żubra) oraz żółw czerwonołody (wypiera żółwia błotnego).

U.g.o. wprowadza generalny zakaz wprowadzania oraz przemieszczania w środowisku gatunków obcych, którego naruszenie zagrożone jest karą aresztu albo grzywny (art. 35). W przypadku inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Polski lub UE, przewiduje się m.in. zakaz ich przetrzymywania, a także konieczność uzyskania zezwolenia na odstąpienia od zakazów, których naruszenie jest już przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. W przypadku działania nieumyślnego, sprawca może zostać skazany na karę grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 34).

Szczegółowe zasady postępowania wobec gatunków obcych omówiono w [rozdziale 4](#).

1.2.3. Ustawa o ochronie zwierząt a zwierzęta dzikie

Mimo, że powyższe zestawienia regulacji dotyczących zwierząt dzikich nie uwzględniają przepisów [u.o.z.](#), to jak wspomniano w pkt 1.1., pełni ona istotną rolę w ochronie zwierząt dzikich, ponieważ jej przepisy odnoszą się do wszystkich zwierząt kręgowych.

Zwierzętom dzikim został poświęcony lakoniczny rozdział 6. [u.o.z.](#), który jedynie sprowadza się do opisanie procedury uzyskiwania zezwoleń na pozyskanie zwierząt w celu preparowania ich zwłok, czyli wykonania z nich eksponatów w celach naukowych, dydaktycznych lub edukacyjnych. Niemniej jednak, ustawa **zawiera uniwersalne zasady znajdujące zastosowanie w każdym przypadku postępowania ze zwierzętami, również dzikimi.**

Interpretując przepisy wskazanych wcześniej aktów prawnych należy każdorazowo pomocniczo stosować główne dyrektywy [u.o.z.](#), w szczególności:

- 1) **zasadę dereifikacji (odrzeczwienia) zwierząt**, która nakazuje traktowanie zwierząt w sposób uwzględniający ich przynależność do świata istot czujących, zdolnych do odczuwania cierpienia;
- 2) **zakaz zabijania zwierząt** (w tym dzikich) za wyjątkiem wymienionych w art. 6 ust. 1 [u.o.z.](#) okoliczności:
 - a) uśmiercania dzikich ptaków i ssaków **utrzymywanych przez człowieka** w celu pozyskania mięsa i skór (np. tzw. zwierząt „futerkowych” takich jak lis polarny lub królik),
 - b) połowu ryb zgodnie z przepisami o rybołówstwie i rybactwie śródlądowym,
 - c) konieczności bezzwłocznego uśmiercenia, o której szerzej w [rozdziale 2.2.](#),
 - d) działań niezbędnych do usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego ludzi lub zwierząt³⁸,

³⁸ Chodzi tu w szczególności o konieczność zabicia zwierząt chorych na choroby zakaźne, a także powodujących takie zagrożenie. Podstawową regulacją w tym zakresie jest [ustawa o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt](#).

- e) usuwania osobników bezpośrednio zagrażających ludziom lub innym zwierzętom, jeżeli nie jest możliwy inny sposób usunięcia zagrożenia,
- f) polowań, odstrzałów i ograniczania populacji zwierząt łownych,
- g) czynności podlegających zakazom w stosunku do gatunków chronionych, wykonywanych na podstawie zezwoleń, o których mowa w art. 56 [u.o.p.](#),
- h) uśmiercania zwierząt należących do inwazyjnych gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla Unii Europejskiej lub Polski.

Każdy inny przypadek nieuzasadnionego zabicia zwierzęcia dzikiego (bez względu na to, czy jest ono objęte ochroną gatunkową i czy zabicie go wyrządzi „istotną szkodę” w biosferze), będzie wyczerpywał znamiona czynu z art. 35 [u.o.z.](#) i podlegał **karze pozbawienia wolności do lat 3**, natomiast w typie kwalifikowanym, tj. gdy sprawca czynu działał ze szczególnym okrucieństwem, kara pozbawienia wolności wynosi **od 3 miesięcy do 5 lat**.

Jako „szczególne okrucieństwo” rozumie się „przedsięwzięcie przez sprawcę działań charakteryzujących się drastycznością form i metod, a zwłaszcza działanie w sposób wyszukany lub powolny, obliczony z premedytacją na zwiększenie rozmiaru cierpień i czasu ich trwania” (art. 4 pkt 12 [u.o.z.](#)).

Przestępstwo zabicia zwierzęcia jest przestępstwem ściganym z urzędu.

- 3) **nakaz humanitarnego zabijania zwierząt**, zgodnie z art. 33 ust. 1a [u.o.z.](#), niezależnie od okoliczności oraz gatunku zwierzęcia, **jego uśmiercenie powinno być przeprowadzone w sposób humanitarny**, tak aby ograniczyć mu ból fizyczny i cierpienie psychiczne do minimum. Jeżeli sposób zabicia zwierzęcia nie spełnia tych wymogów, nie może zostać uznane za zgodne z prawem, **nawet jeśli istnieje przesłanka dopuszczająca możliwość jego uśmiercenia**.

Naruszenie wskazanych wymogów, również w przypadku uśmiercenia zwierzęcia dzikiego, powinno skutkować pociągnięciem sprawcy do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 35 ust. 1 [u.o.z.](#)

- 4) **zakaz znęcania się nad zwierzętami**, czyli zadawania albo świadomego dopuszczania do zadawania zwierzęciu bólu lub cierpienia.

Ustawa zawiera katalog przykładowych czynów uznawanych za znęcanie się nad zwierzętami, natomiast za takie może być uznane każde zachowanie niewymienione w art. 6 ust. 2 pkt 1-19 [u.o.z.](#), co do którego można wykazać, że wywołało u zwierzęcia ból lub cierpienie.

Należy podkreślić, że „ból odnosi się do odczuć fizycznych, natomiast cierpienie do psychicznych. Cierpieniem będą na przykład: lęk, głód, pragnienie, strach. Niewątpliwie każdy ból łączy się także z cierpieniem, natomiast nie każde cierpienie związane jest z odczuciami natury fizycznej”³⁹.

Naruszenie zakazu znęcania się nad zwierzętami stanowi występek zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 3, a w przypadku działania sprawcy ze szczególnym okrucieństwem od 3 miesięcy do lat 5 (art. 35 ust. 1a i 2 u.o.z.).

Przestępstwo znęcania się nad zwierzęciem jest przestępstwem ściganym z urzędu.

Przykładowo zastosowanie przepisów karnych u.o.z. odnośnie zwierząt dzikich miało miejsce w sprawie strącenia gniazda jaskółek, w którym znajdowały się pisklęta. Po usunięciu gniazda jedno z piskląt wypadło z niego na podłoże przed budynkiem. Sprawca potwierdził, że strącił gniazdo, jednak utrzymywał, że nie miał świadomości co do tego, że w gnieździe znajdowały się pisklęta. W momencie wyrzucenia ich z gniazda, pisklęta nie były jeszcze w stanie samodzielnie funkcjonować poza nim. Były na takim etapie rozwoju, że potrzebowały regularnego karmienia, a przebywając poza gniazdem, nie miały szans na przeżycie (np. łatwo mogły paść ofiarą drapieżników). Sprawcę uznano za winnego czynu z art. 13 § 1 k.k. w zw. 35 ust. 1 u.o.z. (usiłowanie zabicia) oraz art. 35 ust. 1a w zw. z art. 6 ust. 2 pkt 1 u.o.z. w zw. z art. 11 § 2 k.k. (znęcanie się poprzez umyślne zranienie lub okaleczenie zwierzęcia)⁴⁰. Warto nadmienić, że apelacja oskarżonego nie została uwzględniona⁴¹.

U.o.z. zawiera także inne przepisy odnoszące się do zwierząt dzikich, w tym regulacje dotyczące możliwości ograniczania ich populacji w przypadku, gdy stanowią nadzwyczajne zagrożenia dla życia, zdrowia czy gospodarki człowieka, obowiązki kierującego pojazdem w przypadku potrącenia zwierzęcia dzikiego, a także wprowadza pewne obowiązki gminy względem zwierząt wolno żyjących.

³⁹ K. Topczewska, Ustawa o ochronie zwierząt – informator prawny dla praktyków, Warszawa 2018, s. 10.

⁴⁰ Wyrok Sądu Rejonowego w Świdnicy z 26.06.2024 r., sygn. akt VI K 1516/23.

⁴¹ Wyrok Sądu Okręgowego w Świdnicy z 27.11.2024 r., sygn. akt IV Ka 746/24.

1.2.4. Podsumowanie

Zasady postępowania wobec zwierząt dzikich (wolno żyjących) rozproszone są w wielu aktach prawnych.

Funkcjonariusze Policji podejmujący działania wobec zwierząt dzikich, a także prowadzący dochodzenia w sprawach ich dotyczących, powinni każdorazowo weryfikować konieczność lub możliwość zastosowania wskazanych w [pkt 1.2.2.](#) przepisów zawartych w różnych aktach prawnych. Najczęściej prawidłowa kwalifikacja uzależniona będzie od gatunku zwierzęcia oraz od „roli”, jaką przypisał mu człowiek lub jaką odgrywa w całym ekosystemie.

Analizując sprawy dotyczące zwierząt dzikich, każdorazowo – obok przepisów obejmujących daną grupę zwierząt (np. objętych ochroną gatunkową, gatunków inwazyjnych czy też zwierząt łownych) – **należy mieć na uwadze uniwersalne zasady oraz przepisy karne zawarte w [u.o.z.](#)**

Rola organów ścigania w zwalczaniu przestępczości przeciwko dzikim zwierzętom jest bardzo istotna, a ***czynności podjęte przez funkcjonariuszy zaraz po wykryciu przestępstwa mają znaczący wpływ na powodzenie postępowania i wykrycie sprawcy.*** W praktyce działanie sprowadza się do konieczności zabezpieczenia jak najobszerniejszego materiału dowodowego, dotyczącego nie tylko osoby sprawcy, ale również wpływu bezprawnego zachowania na populację zwierzęcą. Tylko odpowiednie zebranie i zabezpieczenie materiału dowodowego pozwoli na przypisanie sprawstwa czynów, w których konieczne jest wykazanie, że zabicie zwierzęcia stanowiło „szkodę w znacznych rozmiarach”, „istotną szkodę” bądź wpłynęło na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku⁴².

⁴² Odnośnie do wymaganego materiału dowodowego, zob. uwagi dot. 181 [k.k.](#); zob. także: S. Nowak, R. W. Mysłajek, Po sąsiedztwie z wilkami wyd. IV, Twardorzeczka 2025.

1.3. Przemoc wobec zwierząt, a przemoc wobec ludzi

W kryminologii już w poprzednim stuleciu wyróżniono nurt nazywany „zieloną kryminologią”, który – będąc odpowiedzią na wzrost świadomości społecznej, a także na konieczność interdyscyplinarnej analizy pewnych zjawisk – skupia się na badaniu czynów zabronionych przez pryzmat ich wpływu na ekosystem i społeczeństwo. „Zielona kryminologia” postrzega degradację zasobów przyrodniczych nie tylko przez pryzmat szkód środowiskowych, ale także mając na względzie jej skutki w kontekście powstawania lub pogłębiania nierówności i patologii społecznych⁴³.

Jednym z doniosłych osiągnięć tego nurtu jest dowód istnienia silnego związku między przemocą wobec zwierząt a przemocą wobec ludzi⁴⁴.

Badania wskazują, że osoby stosujące przemoc wobec zwierząt częściej wykazują skłonności do krzywdzenia bliskich. Popełnianie czynów okrucieństwa wobec zwierząt często stanowi więc „etap wstępny” do przemocy interpersonalnej⁴⁵. Co więcej wykazuje się, że wykonywanie zawodów w jakimś stopniu wiążących się z zabijaniem zwierząt może kształtować wyższy poziom tolerancji dla agresji, co na dalszym etapie może sprzyjać jej przejawianiu wobec ludzi⁴⁶.

Przykładowo w sprawie przed Sądem Apelacyjnym w Katowicach sprawca strzelając z wiatrówki uśmiercił zwierzęta należące do jego dzieci. Jak wykazał sąd, „oskarżony świadomie i umyślnie uśmiercił te zwierzęta i był to element psychicznego znęcania się nad członkami swojej rodziny. Jego działanie było (...) wyrazem zademonstrowania swej siły, poczucia bezkarności i podporządkowania ich swojej woli”⁴⁷.

Z uwagi na powyższe, współpraca między organami ścigania oraz organizacjami, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, ma kluczowe znaczenie. Wymiana informacji oraz wypracowanie wspólnych procedur reagowania przyczyni się do zwiększenia wykrywalności i karalności sprawców czynów zabronionych przeciwko zwierzętom, a także pomoże w prewencji oraz identyfikacji przypadków przemocy wobec ludzi.

Dzikie zwierzęta pojawiają się na obszarach zurbanizowanych, często wchodząc w bezpośredni kontakt z człowiekiem. Przyczyną takiego stanu jest zarówno rozrastająca się infrastruktura miejska i wiejska, która stopniowo zajmuje ich naturalne siedliska, jak i relatywnie łatwy dostęp do pożywienia. W niniejszym rozdziale opisane zostały najczęstsze przypadki związane z obecnością zwierząt dzikich w pobliżu ludzkich siedlisk, wymagające podjęcia odpowiednich działań przez funkcjonariuszy Policji.

⁴³ M. Grzyb, Zielona kryminologia, „Archiwum Kryminologii” 2011, tom 33, s. 8-10.

⁴⁴ M. DeMello, Animals and Society – an introduction to human-animal studies, New York 2012, s. 245.

⁴⁵ J. Narodowska, Korelacja pomiędzy agresją wobec zwierząt a agresją wobec ludzi w świetle badań aktowych, „Archiwum Kryminologii” 2018, tom 40, s. 328-330.

⁴⁶ B. Błońska, Relacje pomiędzy krzywdzeniem zwierząt a przemocą stosowaną wobec ludzi, [w:] red. B. Błońska, W. Gogłóza, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, Sprawiedliwość dla zwierząt, Warszawa 2017, s. 109.

⁴⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22.06.2006 r., sygn. akt II AKa 199/06.

2. Zwierzęta dzikie na terenach zamieszkałych przez ludzi

2.1. Zdarzenia drogowe z udziałem zwierząt dzikich

Dzikie zwierzęta często padają ofiarą wypadków komunikacyjnych, zwłaszcza na trasach przecinających ich naturalne siedliska, stanowiąc istotny problem dla bezpieczeństwa kierowców i ochrony przyrody. Postępowanie ze zwierzętami, które uległy wypadkom drogowym, regulowane jest przepisami prawa określającymi obowiązki kierowców, służb ratunkowych oraz jednostek samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 25 [u.o.z.](#), prowadzący pojazd mechaniczny, który potrącił zwierzę, obowiązany jest (w miarę możliwości) do zapewnienia mu stosownej pomocy lub zawiadomienia m.in. funkcjonariusza Policji. Niedopełnienie tego obowiązku stanowi wykroczenie na podstawie art. 37 [u.o.z.](#) i zagrożone jest karą aresztu do 30 dni lub grzywny w wysokości do 5.000 złotych.

Udzielenie pomocy zwierzęciu przez prowadzącego pojazd mechaniczny może obejmować różne czynności, np. zabezpieczenie miejsca zdarzenia, ocenę stanu zwierzęcia, udzielenie zwierzęciu pomocy przedweterynaryjnej⁴⁸ czy przetransportowanie zwierzęcia do zakładu leczniczego dla zwierząt⁴⁹. W przypadku niedopełnienia wskazanych obowiązków sprawca naraża się na odpowiedzialność za wykroczenie.

Sprawca potrącenia jest zobowiązany do samodzielnego zawiadomienia odpowiednich służb wymienionych w art. 33 ust. 3 [u.o.z.](#) Czyn zabroniony zostaje popełniony w przypadku potrącenia zwierzęcia i oddalenia się z miejsca zdarzenia, nie zapewniając mu pomocy i nie zawiadamiając o zdarzeniu żadnej ze służb. Kwalifikacji tej w żadnym przypadku nie zmienia fakt wykonania wskazanych czynności przez inne niż sprawca potrącenia osoby, jeśli działało się to poza jego świadomością⁵⁰.

Wydaje się przy tym, że w przypadku rażącego zaniedbania obowiązku wynikającego z art. 25 [u.o.z.](#) przez w pełni świadome pozostawienie cierpiącego zwierzęcia na jezdni lub poboczu, w sytuacji, w której obiektywnie – przy zachowaniu bezpieczeństwa kierującego pojazdem oraz innych uczestników ruchu drogowego - istniała możliwość zawiadomienia służb (np. Policji) lub udzieleniu zwierzęciu odpowiedniej pomocy prowadzącej do uratowania mu życia lub poddania go koniecznej eutanazji w celu skrócenia jego cierpień, niewykluczone jest pociągnięcie sprawcy potrącenia zwierzęcia do odpowiedzialności karnej na gruncie art. 35 ust. 1a w zw. z art. 6 ust. 1a [u.o.z.](#) (znęcanie się nad zwierzęciem).

Katalog zawarty w art. 6 ust. 2 pkt 1-19 [u.o.z.](#) zawiera jedynie przykładowe postaci czynów wypełniających znamiona przestępstwa znęcania się nad zwierzętami. Zgodnie z definicją ogólną, **przez znęcanie się nad zwierzętami należy rozumieć każde zadawanie lub świadome dopuszczanie**

⁴⁸ A. Tokarczyk, Czarna Owca Pana Kota, [Potrącone zwierzę – pomoc przedweterynaryjna \[poradnik\]](#), 30.03.2022 [online].

⁴⁹ M. Rudy [w:] Komentarz do ustawy o ochronie zwierząt, E. Kruk (red.), Warszawa 2024, s. 446.

⁵⁰ Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z 21.09.2018 r., sygn. akt VI Ka 636/18.

do zadawania im bólu lub cierpień. „Dopuszczanie” polega w szczególności na biernym zachowaniu, a więc przyzwoleniu i – zgodnie z orzecznictwem sądów – jest ono świadome, gdy sprawca zdaje sobie sprawę z następstw swego zachowania się⁵¹. **Przestępstwo znęcania się nad zwierzęciem może zostać popełnione jedynie w zamiarze bezpośrednim, przy czym zamiar nie odnosi się do chęci wyrządzenia zwierzęciu krzywdy, a jedynie do wykonania konkretnej czynności sprawczej**⁵². W tym przypadku zamiar sprawcy odnosi się do niezawiadomienia odpowiednich służb lub nieudzielenia zwierzęciu pomocy wobec ciężącego na nim obowiązku prawnego wskazanego w art. 25 [u.o.z.](#), a nie do zamiaru wywołania u zwierzęcia cierpienia.

W sytuacji, w której sprawca zbiegnie z miejsca zdarzenia, odpowiednie służby (w tym Policja) nadal zobowiązane są do podjęcia odpowiednich działań w celu zapewnienia rannemu zwierzęciu pomocy⁵³. Jeśli nie zachodzi konieczność bezzwłocznego uśmiercenia ([zob. pkt 2.2.](#)), zwierzęciu należy udzielić stosownej pomocy lub przetransportować w odpowiednie miejsce.

Zgodnie z art. 11a ust. 2 pkt 8 u.o.z., zapewnienie całodobowej opieki weterynaryjnej w przypadkach zdarzeń drogowych z udziałem zwierząt jest jednym z obligatoryjnych elementów w uchwalanych corocznie gminnych programach opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt.

Całodobowa opieka powypadkowa odnosi się do wszystkich zwierząt, które ucierpiały w wyniku zdarzenia drogowego⁵⁴, w tym zwierząt wolno żyjących (dzikich)⁵⁵. Wypełniając swoje obowiązki, każda gmina w Polsce zobowiązana jest do wskazania w programie **konkretnego zakładu weterynaryjnego**⁵⁶, świadczącego całodobową pomoc w przypadku zdarzeń drogowych z udziałem zwierząt. Z uchwały powinno więc jednoznacznie wynikać, jaki podmiot zobowiązany jest do przybycia na miejsce wypadku i udzielenia zwierzęciu pomocy lekarsko-weterynaryjnej⁵⁷.

Dla skutecznych działań podejmowanych przez funkcjonariuszy Policji niezwykle ważna jest więc znajomość przepisów lokalnej uchwały rady gminy w zakresie programu opieki nad zwierzętami bezdomnymi i zapobiegania bezdomności zwierząt.

W przypadku zwierząt wolno żyjących, które ucierpiały w wyniku wypadku drogowego, może istnieć konieczność przewiezienia do specjalistycznego ośrodka rehabilitacji dzikich zwierząt. Zagadnienia związane z funkcjonowaniem ośrodków zostały szerzej omówione w [rozdziale 5](#).

⁵¹ Wyrok Sądu Najwyższego z 16.11.2009 r., sygn. akt V KK 187/09.

⁵² Wyrok Sądu Najwyższego z 7.07.2020 r., sygn. akt II KK 222/19.

⁵³ Wyrok WSA w Gliwicach z 8.01.2016 r., sygn. akt II SA/GI 740/15.

⁵⁴ A. Muś, A. Hajduk, Obowiązki gmin i miast wobec zwierząt, Katowice 2022, s. 111; M. Januszczyk, E. Kudasik-Gil, Rola uniwersyteckich poradni prawnych we wzmacnianiu ochrony prawnej zwierząt bezdomnych, „Klinika - Czasopismo Fundacji Uniwersyteckich Poradni Prawnych” 2024, nr 37-28, s. 20-21.

⁵⁵ M.in. wyrok WSA w Kielcach z 6.09.2022 r., sygn. akt II SA/Ke 344/22; wyrok WSA w Łodzi z 14.03.2023 r., sygn. akt II SA/Łd 995/22; wyrok WSA w Gliwicach z 5.10.2023 r., sygn. akt II SA/GI 1036/23.

⁵⁶ Wyrok WSA w Kielcach z 21.09.2017 r., sygn. akt II SA/Ke 478/17.

⁵⁷ M. Januszczyk, E. Kudasik-Gil, Jak napisać program opieki nad zwierzętami bezdomnymi, Warszawa 2023, s. 25.

2.2. Konieczność bezzwłocznego uśmiercenia zwierzęcia dzikiego

Poza opisanymi powyżej przypadkami zdarzeń drogowych, zwierzęta dzikie mogą zostać ranne również na skutek innych okoliczności, w tym z powodu różnorodnych działań ze strony człowieka. W takich sytuacjach zwierzętom powinna zostać udzielona pomoc.

W praktyce pomoc weterynaryjna zwierzętom dzikim, które są ranne lub chore, powinna zostać udzielona w ośrodku rehabilitacji dzikich zwierząt.

Funkcjonariusze Policji mogą się również znaleźć w sytuacji, w której ranne zwierzę dzikie doznaje wyjątkowych cierpień, co będzie pociągało za sobą konieczność jego bezzwłocznego uśmiercenia. Zgodnie z definicją legalną zawartą w art. 4 pkt 3 [U.O.Z.](#), **przez „konieczność bezzwłocznego uśmiercenia” należy rozumieć obiektywny stan rzeczy stwierdzony, w miarę możliwości, przez lekarza weterynarii, polegający na tym, że zwierzę może dalej żyć jedynie cierpiąc i znosząc ból – więc moralnym obowiązkiem człowieka staje się skrócenie cierpień zwierzęcia.** Oznacza to, że każdy przypadek bezzwłocznego uśmiercenia powinien być starannie przemyślany, a decyzja powinna opierać się na obiektywnych przesłankach cierpienia zwierzęcia, optymalnie stwierdzonych przez lekarza weterynarii.

Potrzebę bezzwłocznego uśmiercenia zwierzęcia w celu zakończenia jego cierpień mogą stwierdzić jedynie wymienione w art. 33 ust. 3 [U.O.Z.](#) podmioty, w tym:

- 1) lekarz weterynarii;
- 2) członek Polskiego Związku Łowieckiego;
- 3) przedstawiciel organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt;
- 4) funkcjonariusz Policji;**
- 5) strażnik gminny;
- 6) pracownik Służby Leśnej lub Służby Parku Narodowego;
- 7) strażnik Państwowej Straży Łowieckiej.

Należy pamiętać, że nie ma konieczności wzywania członków Polskiego Związku Łowieckiego w każdej sytuacji wymagającej bezzwłocznego uśmiercenia zwierzęcia dzikiego, gdyż zgodnie z [U.O.Z.](#), funkcjonariusz Policji może dokonać tego samodzielnie.

Do sytuacji determinujących konieczność natychmiastowego uśmiercenia zwierzęcia dzikiego zastosowanie znajdzie art. 33 ust. 1a [U.O.Z.](#), który wskazuje, że uśmiercenie zwierzęcia może odbyć się wyłącznie w sposób humanitarny, polegający na zadaniu mu minimum cierpienia fizycznego i psychicznego. **Uśmiercenie zwierzęcia powinno zatem nastąpić możliwie szybko, wyłącznie za pomocą metod przewidzianych w art. 33 ust. 4 [U.O.Z.](#), tj. wyłącznie lekarz weterynarii przez podanie zwierzęciu środka usypiającego albo osoba uprawniona do użycia broni palnej (w tym funkcjonariusz Policji) przez zastrzelenie zwierzęcia dzikiego.**

Dla osoby bez wykształcenia weterynaryjnego lub odpowiedniego doświadczenia w opiece nad zwierzętami, samodzielne stwierdzenie, czy konieczne jest natychmiastowe uśmiercenie rannego zwierzęcia, może być wyjątkowo trudne. **W przypadku jakichkolwiek wątpliwości, należy bezzwłocznie skonsultować się z weterynarzem lub ośrodkiem zajmującym się pomocą dzikim zwierzętom.**

Uśmiercenie zwierzęcia w sposób nieprawidłowy lub przez osobę nieuprawnioną może prowadzić do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 35 ust. 1 [u.o.z.](#) Zaniechanie działań polegających na niezwłocznym uśmierceniu zwierzęcia dzikiego w sytuacjach tego wymagających może z kolei niekiedy wypełniać znamiona przestępstwa znęcania się nad zwierzętami (art. 35 ust. 1a w zw. z art. 6 ust. 1a [u.o.z.](#)). W związku z powyższym każdorazowo zaleca się udokumentowanie wskazanych sytuacji przez wykonanie fotografii lub nagrań wideo obrazujących stan zwierzęcia, a także sporządzenie szczegółowego opisu obrażeń, jakich doznało zwierzę.

Jeżeli nie zachodzi konieczność bezzwłocznego uśmiercenia zwierzęcia dzikiego ze względu na możliwość odzyskania przez nie sprawności, należy podjąć działania w celu udzielenia mu pomocy.

Jak wskazał WSA w Kielcach, „nie można z góry założyć, że każde kalekie bądź nieuleczalnie chore zwierzę powinno zostać uśpione, w wielu bowiem przypadkach poddanie zwierzęcia leczeniu pozwala na wyeliminowanie u niego nadmiernego cierpienia (...)”⁵⁸. Uśmiercenie zwierzęcia, które co prawda cierpi, ale jego stan pozwala na udzielenie mu skutecznej pomocy weterynaryjnej, również może stanowić przestępstwo, o którym mowa w art. 35 ust. 1 [u.o.z.](#)

2.3. Zwierzęta dzikie a inwestycje budowlane

Inwestycje budowlane, takie jak budowy i remonty budynków, dróg i związane z tym wycinki drzew, niejednokrotnie mają istotny wpływ na populacje dzikich zwierząt, w tym zwierząt objętych ochroną gatunkową, mających swoje siedliska w elewacjach budynków (ptaki, nietoperze) lub na terenie budowanej drogi (np. chomik europejski, bóbr).

Zaniepokojeni obywatele mogą kontaktować się z Policją i zawiadamiać o podejrzeniu popełnienia przestępstwa lub wykroczenia polegającego na naruszeniu przepisów dotyczących dzikich zwierząt przy realizacji inwestycji. Zasady postępowania w przypadku zgłoszenia ingerencji w miejską faunę w trakcie realizacji inwestycji regulują takie akty prawne, jak:

- 1) [ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane](#)⁵⁹, która nakłada na inwestora obowiązek przeprowadzenia oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo na obszar Natura 2000 („decyzja środowiskowa”) przed uzyskaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, jeżeli jest ona wymagana przepisami. Ustawa nakłada również na kierownika budowy (podmiot

⁵⁸ Wyrok WSA w Kielcach z 11.05.2011 r., sygn. akt II SA/Ke 243/11.

⁵⁹ Dz.U. z 2025 r. poz. 418.

realizujący inwestycję) obowiązek zabezpieczenia terenu budowy wraz z podlegającymi ochronie elementami środowiska przyrodniczego oraz wprowadza uprawnienie organu nadzoru budowlanego do wstrzymania robót budowlanych, jeżeli mogą one spowodować zagrożenie dla środowiska (art. 50 ust. 1 pkt 2);

- 2) [ustawa ocenowa](#), która wprowadza obowiązek uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach dla przedsięwzięć mogących **zawsze** znacząco oddziaływać na środowisko oraz przedsięwzięć mogących **potencjalnie** znacząco oddziaływać na środowisko (art. 71 ust. 2). Rodzaje inwestycji są określone w [rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 10 września 2019 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko](#)⁶⁰. Za naruszenie warunków, wymagań i obowiązków określonych w decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, wojewódzki inspektor ochrony środowiska może nałożyć karę pieniężną w wysokości od 5.000 zł do 1.000.000 zł.
- 3) [u.o.p.](#) oraz [rozporządzenie w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt](#). Większość znanych ptaków żyjących w mieście, którym potencjalnie zagrażają inwestycje budowlane, należy do gatunków objętych ochroną ścisłą (np. jerzyki, wróble, oknówki, ale także szpaki i pustułki gniazdujące głównie w stropodachach). W załączniku nr 1 do rozporządzenia w sprawie ochrony gatunkowej znajdują się też wszystkie gatunki nietoperzy występujące w Polsce.

[U.o.p.](#) zawiera katalog czynności zakazanych wobec zwierząt dzikich. W przypadku zwierząt objętych ochroną gatunkową obowiązuje zakaz ich umyślnego zabijania, okaleczania, chwytania, niszczenia siedlisk, gniazd⁶¹, jaj, uniemożliwiania dostępu do schronień, przemieszczania z miejsc regularnego przebywania w inne miejsca, umyślnego płoszenia lub niepokojenia lub umyślnego płoszenia lub niepokojenia w miejscach noclegu – w okresie lęgowym w miejscach rozrodu lub wychowu młodych⁶²

Zakaz usuwania **gniazd** ptasich z obiektów budowlanych lub terenów zieleni nie dotyczy okresu pomiędzy 16 października a ostatnim dniem lutego, jednak **pod warunkiem, że wymagają tego względy sanitarne lub bezpieczeństwa** (§ 9 [rozporządzenia](#)). To czasowe odstępstwo **nie dotyczy zakazu niszczenia siedlisk**, tj. „obszaru występowania zwierząt w ciągu całego życia lub w dowolnym stadium rozwoju” – na odstępstwo od zakazu niszczenia siedlisk należy uzyskać zezwolenie.

Zabijanie zwierząt nieobjętych formami ochrony przyrody z naruszeniem art. 125 [u.o.p.](#) oraz zabijanie zwierząt objętych ochroną gatunkową bez wymaganego zezwolenia lub wbrew jego warunkom usankcjonowane jest karą aresztu lub grzywny (art. 131 pkt 13 i 14 [u.o.p.](#)).

⁶⁰ Dz.U. z 2019 r. poz. 1839, z późn. zm.

⁶¹ Zakazy niszczenia siedlisk i usuwania gniazd nie dotyczą gołębia miejskiego, jednak **pod warunkiem braku obecności piskląt w gnieździe**.

⁶² Niektóre gatunki ptaków podlegają tzw. ochronie częściowej, która dopuszcza możliwość redukcji liczebności populacji. Dotyczy to takich gatunków, jak: gołąb miejski, sroka, wrona lub gawron. W przypadku gawrona ochrona częściowa dotyczy tylko terenu w obszarze administracyjnym miast. W pozostałym zakresie gatunek ten jest objęty ochroną ścisłą.

- 4) [k.k.](#), który sankcjonuje zabijanie zwierząt lub niszczenie ich siedlisk, jeśli takie działania powodują istotną szkodę (zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat), a odpowiedzialności nie wyłącza okoliczność, że sprawca działał nieumyślnie (kara grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do 2 lat). [K.k.](#) wprowadza także przestępstwo „zniszczenia w świecie zwierzęcym w znacznych rozmiarach”, za popełnienie którego przewidziana jest kara pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat (art. 181).
- 5) [u.o.z.](#) – w każdym przypadku popełnienia przestępstwa lub wykroczenia dotyczącego zwierząt dzikich, w tym zwierząt objętych ochroną gatunkową, warto także wziąć pod uwagę możliwość naruszenia art. 6 ust. 1 lub art. 6 ust. 2 [u.o.z.](#), stanowiących kolejno przestępstwo zabicia zwierzęcia z naruszeniem przepisów ustawy oraz przestępstwo znęcania się nad zwierzętami (art. 35 ust. 1 i 1a [u.o.z.](#)).
- 6) [Prawo ochrony środowiska](#) – powinno się także rozważyć możliwość przedstawienia inwestorowi zarzutu popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 330 [Prawa ochrony środowiska](#), polegającego na niezapewnieniu ochrony środowiska w obszarze prowadzonych prac budowlanych, wbrew ciążącemu na nim obowiązkowi, za co ustawa przewiduje karę grzywny (art. 330 w zw. z art. 75 [Prawa ochrony środowiska](#)).

W przypadku otrzymania zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa w związku z naruszeniem ochrony zwierząt w trakcie realizacji inwestycji, funkcjonariusz podejmujący czynności wyjaśniające powinien w szczególności ustalić, **czy doszło do zniszczenia siedlisk, gniazd lub innych miejsc schronienia zwierząt oraz jakie gatunki zwierząt ucierpiały** w wyniku tego działania.

Ponadto powinien ustalić, **czy miejsce wykonywania inwestycji znajduje się na obszarze objętym ochroną** (np. użytek ekologiczny, obszar Natura 2000, obszar chronionego krajobrazu) lub na formie ochrony przyrody jaką jest pomnik przyrody (drzewa lub krzewy). Gatunki zwierząt występujące na terenie objętym formą ochrony przyrody podlegają często szczególnej ochronie⁶³.

Weryfikacji wymaga również decyzja o pozwoleniu na budowę, z której wynikać będzie, czy została dla danej inwestycji wydana decyzja środowiskowa – a jeśli tak, to jakie zawiera szczegółowe warunki, wymagania i obowiązki względem środowiska przyrodniczego.

Następnie należy ustalić, **czy podmiot realizujący inwestycję uzyskał zezwolenia** na czynności podlegające zakazom (np. niszczenie siedlisk lub gniazd, jeżeli niszczenie gniazd miało miejsce w okresie ochronnym), a także **czy te czynności są podejmowane zgodnie z warunkami opisanymi w zezwoleniu** (np. pod nadzorem ornitologa).

Weryfikacji wymaga również to, **czy została spełniona przesłanka względów sanitarnych lub bezpieczeństwa**, o których mowa w § 9 ust. 2 rozporządzenia, jeżeli usunięcie gniazd miało miejsce poza okresem lęgowym (tj. pomiędzy 6 października a ostatnim dniem lutego).

⁶³ [Mapa form ochrony przyrody](#) wraz z dokumentami określającymi cele ochrony znajduje się na stronie GDOŚ. Zabijanie zwierząt lub niszczenie siedlisk na takich obszarach, powodujące istotną szkodę, zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Tej samej karze podlega także ten, kto niezależnie od miejsca czynu zabija zwierzęta objęte ochroną gatunkową lub niszczy ich siedliska, powodując istotną szkodę (art. 181 § 1 i § 2), przy czym oba przestępstwa można popełnić także nieumyślnie – w takim przypadku sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Jeżeli w toku czynności wyjaśniających funkcjonariusz ustali brak odpowiedniego zezwolenia na odstąpienie od zakazów w stosunku do zwierząt objętych ochroną gatunkową lub ma wątpliwości co do zgodności realizacji inwestycji z warunkami zezwolenia, zalecane jest powiadomienie organu nadzoru budowlanego w celu ewentualnego wstrzymania przez niego prac remontowych lub budowlanych i ograniczenia tym samym ewentualnych dalszych szkód.

Należy również zawiadomić właściwy miejscowo RDOŚ w celu przeprowadzenia przez ten organ odpowiednich działań wyjaśniających oraz wszczęcia procedury administracyjnej.

2.4. Utrzymywanie zwierząt nieudomowionych przez osoby prywatne

W dobie rosnącej popularności posiadania egzotycznych zwierząt warto podkreślić, że nawet oswojone zwierzęta dzikie (nieudomowione) nie tracą swej pierwotnej natury. Nie mogą one zostać uznane za udomowione, gdyż udomowienie to długotrwały, ewolucyjny proces obejmujący modyfikacje genetyczne i środowiskowe, kształtowane przez kolejne pokolenia. W prawie krajowym posiadanie dzikich zwierząt przez osoby prywatne podlega ścisłym regulacjom prawnym mającym na celu ochronę przyrody, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego oraz dobrostanu samych zwierząt.

Zgodnie z art. 73 [u.o.p.](#) w Polsce **zakazane jest:**

- 1) **posiadanie i przetrzymywanie,**
- 2) **sprowadzanie z zagranicy,**
- 3) **sprzedaż, wymiana, wynajem, darowizna i użyczenie podmiotom nieuprawnionym do ich posiadania – żywych zwierząt gatunków niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi.**

Zakaz ten nie dotyczy ogrodów zoologicznych, placówek naukowych prowadzących badania nad zwierzętami, azyli czy ośrodków rehabilitacji zwierząt. Do 2021 roku ze zwolnienia z zakazu mogły korzystać również cyrki⁶⁴.

Gatunki zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi podzielone zostały przez ustawodawcę na dwie kategorie:

- 1) **kategorię I** – obejmującą najbardziej niebezpieczne gatunki lub grupy gatunków zwierząt, które z przyczyn naturalnej agresywności lub właściwości biologicznych mogą stanowić poważne zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzi (np. wiele gatunków gadów i skorpionów, orangutany, pumy, niedźwiedzie)⁶⁵;
- 2) **kategorię II** – obejmującą pozostałe gatunki lub grupy gatunków zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi (np. żmija karłowata, grzechotnik rogaty, karakale, zebry)⁶⁶.

⁶⁴ Nowelizacja [u.o.p.](#), która wykreśliła cyrki z katalogu podmiotów zwolnionych z zakazów została wprowadzona na mocy [u.g.o.](#)

⁶⁵ Wykaz gatunków znajduje się w załączniku nr 1 do [rozporządzenia ws. gatunków zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi](#).

⁶⁶ Wykaz gatunków znajduje się w załączniku nr 2 do [rozporządzenia ws. gatunków zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi](#).

Przepisy prawa pozwalają na uzyskanie odstępstwa od zakazów określonych w art. 73 [u.o.p.](#) jedynie w zakresie zwierząt należących do kategorii II. **Oznacza to, że osoby prywatne nie mają możliwości posiadania i przetrzymywania gatunków należących do kategorii I zwierząt niebezpiecznych.**

Organem właściwym do wydania zezwolenia na odstępstwo od zakazu utrzymywania zwierząt należących do kategorii II jest RDOŚ właściwy ze względu na miejsce przetrzymywania zwierzęcia. Dopiero uzyskanie zezwolenia na posiadanie i przetrzymywanie zwierząt niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi **nadaje określonemu podmiotowi takie uprawnienie.**

Organ wydający zezwolenie ma również prawo do przeprowadzenia kontroli warunków, w jakich przebywa dane zwierzę, w tym w zakresie spełnienia warunków uniemożliwiających ich ucieczkę lub przypadkowy kontakt z osobami postronnymi. Do zwierząt posiadanych na podstawie zezwolenia stosuje się odpowiednio przepisy art. 64 [u.o.p.](#) Zgodnie z tym artykułem posiadacz żywych zwierząt gatunków wymienionych w załącznikach A i B [rozporządzenia 338/97](#), a także prowadzący ich hodowlę, jest zobowiązany do pisemnego zgłoszenia ich do rejestru prowadzonego przez starostę. Niezgłoszenie zwierzęcia do rejestru stanowi wykroczenie (zob. więcej [w rozdziale 3. pkt 3.3.](#)).

Zgodnie z art. 128 pkt 3 [u.o.p.](#) osoba, która wbrew zakazom posiada i przetrzymuje lub sprowadza z zagranicy żywe zwierzęta gatunków niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi, lub je sprzedaje, wymienia, wynajmuje lub użycza podmiotom nieuprawnionym do ich posiadania, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Przykładowo warto przytoczyć sprawę pumy Nubii, która była utrzymywana w charakterze „pupila” oraz wykorzystywana w celach komercyjnych. Pumy zaliczane są do kategorii I wskazanego powyżej wykazu, a więc ich utrzymywanie przez osoby prywatne jest zabronione. W poprzednim stanie prawnym cyrki również mogły utrzymywać zwierzęta należące do kategorii I, co powodowało, że osoby prywatne chcące wejść w posiadanie egzotycznych gatunków zwierząt w celu ominięcia przepisów rejestrowały prowadzenie działalności cyrkowej. Właściciel pumy był wielokrotnie karany za nielegalne posiadanie zwierzęcia oraz prezentowanie go w sposób zagrażający bezpieczeństwu ludzi⁶⁷. Finalnie zwierzę trafiło pod opiekę ogrodu zoologicznego, a wobec mężczyzny wciąż toczy się postępowanie karne⁶⁸.

Przypadek opisany powyżej nie jest odosobnionym przykładem wykorzystywania obowiązujących wcześniej przepisów zwalniających cyrki z zakazu posiadania zwierząt niebezpiecznych jako pretekstu do legalizacji ich utrzymywania przez osoby prywatne⁶⁹.

⁶⁷ Zob. wyroki Sądu Rejonowego w Jędrzychowie sygn. akt II W 1215/14, II W 834/17.

⁶⁸ Ostatni (nieprawomocny) wyrok wydał 10.03.2025 r. Sąd Rejonowy w Zawierciu – jednym z zarzutów w sprawie jest znęcanie się nad pumą.

⁶⁹ M. Januszczyk, Niehumanitarność przepisów w zakresie działalności cyrkowej z udziałem zwierząt jako argument za nowelizacją ustawy o ochronie zwierząt i aktów pochodnych, „Studia Iuridica” 2020, vol. 86, s. 81-82.

Przykładowo Podobną sprawę rozpoznawał WSA w Krakowie. Organy Inspekcji Weterynaryjnej zwracały wówczas uwagę, że skarżący pomimo deklaracji chęci rozpoczęcia prowadzenia działalności cyrkowej, nie zamierzał jej rzeczywiście prowadzić, a „pragnie jedynie korzystać z przywileju zastosowania wyłączenia, o którym mowa w art. 73 ust. 2 u.o.p., celem nabywania i zbywania gatunków objętych ochroną gatunkową oraz zwierząt niebezpiecznych dla człowieka”.

Funkcjonariusze Policji powinni więc mieć na uwadze, że – pomimo nowelizacji przepisów – osoby prywatne mogą nadal w praktyce posiadać niebezpieczne zwierzęta w związku z zarejestrowaniem działalności cyrkowej na podstawie poprzednich regulacji, której w rzeczywistości jednak nie prowadzą. Takie osoby powinny zostać pociągnięte do odpowiedzialności karnej w oparciu o art. 128 pkt 3 [u.o.p.](#)

Ponadto utrzymywanie zwierzęcia w niewłaściwych warunkach bytowania, w tym w warunkach niezgodnych z potrzebami danego gatunku, rasy, płci i wieku, jest znęcaniem się nad zwierzętami (art. 6 ust. 2 pkt 10 [u.o.z.](#)) zagrożonym karą pozbawienia wolności do 3 lat (art. 35 ust. 1a [u.o.z.](#)).

Jeśli utrzymywanie zwierzęcia należącego do kategorii I lub II naraziłoby inne osoby na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, sprawca może również odpowiadać z art. 160 [k.k.](#)

Jeśli zwierzę dodatkowo zaliczane jest do gatunków objętych ochroną na mocy [Konwencji CITES](#), sprawca może odpowiadać za naruszenie tych przepisów ([zob. rozdział 3](#)).

3. Postępowanie z gatunkami objętymi regulacjami CITES

3.1. Nielegalny handel dzikimi zwierzętami

Nielegalny handel dzikimi zwierzętami to jeden z głównych czynników prowadzących do utraty bioróżnorodności. Spadek populacji zagrożonych gatunków zwierząt, destabilizacja ekosystemów, rozprzestrzenianie się chorób, czy utrata naturalnych siedlisk to tylko niektóre z konsekwencji popytu na żywe zwierzęta, produkty pochodne oraz wyroby wytwarzane przy ich wykorzystaniu.

Z uwagi na to, że handel dzikimi zwierzętami i roślinami przekracza granice państw, jego regulacja wymaga międzynarodowej współpracy w celu ochrony niektórych gatunków przed nadmierną eksploatacją.

Według danych [ONZ](#)⁷⁰, przestępstwa przeciwko środowisku oraz dzikiej faunie i florze są jednym z największych i najbardziej dochodowych sektorów przestępczości na świecie – obok handlu ludźmi, narkotykami i bronią. Czarny rynek nielegalnych produktów z dzikich gatunków jest warty 20 miliardów dolarów rocznie⁷¹.

Kłusownictwo i handel nielegalną dziką fauną i florą nie tylko niszczy środowisko i negatywnie wpływają na stan populacji zagrożonych gatunków, ale każdego roku kosztują życie około dziesiątki strażników leśnych i innych funkcjonariuszy odpowiedzialnych za ochronę dzikiej przyrody.

⁷⁰ [World Wildlife Crime Report 2024](#), United Nations Office on Drugs and Crime, United Nations, Vienna 2024 [online].

⁷¹ [Wildlife Crime](#), Interpol [online].

3.2. Ramy prawne CITES

[Konwencja CITES](#) jest umową międzynarodową ratyfikowaną przez Polskę, co oznacza, że organy krajowe oraz obywatele są zobowiązani do stosowania jej przepisów. Ponadto w państwach członkowskich Unii Europejskiej przepisy Konwencji zostały wdrożone w bezpośrednio obowiązujących w Polsce regulacjach:

- [rozporządzeniu 338/97](#),
- [rozporządzeniu Komisji \(WE\) nr 865/2006](#)⁷²,
- [rozporządzeniu wykonawczym Komisji \(UE\) nr 792/2012](#)⁷³.

Głównym celem wskazanych regulacji jest ochrona populacji zwierząt dziko występujących w przyrodzie, które są zagrożone wyginięciem. Mechanizmy działania CITES polegają na kontroli, monitoringu oraz na ograniczeniu lub całkowitej eliminacji handlu międzynarodowego takimi gatunkami.

W [rozporządzeniu 338/97](#) zostały uregulowane kluczowe pojęcia (art. 2), zasady przywozu i wywozu okazów CITES do i z Unii Europejskiej (art. 4 i 5) oraz mechanizmy kontroli handlu wewnątrz niej (art. 8). Wprowadzanie na terytorium UE niektórych okazów pozyskanych ze środowiska naturalnego w kraju pochodzenia jest całkowicie zakazane. Wykaz gatunków podlegających zakazowi znajduje się w [rozporządzeniu wykonawczym Komisji \(UE\) nr 2025/6](#)⁷⁴.

Wskazane wyżej rozporządzenia zostały doprecyzowane w przepisach krajowych. Zgodnie z art. 61 [u.o.p.](#) organem zarządzającym odpowiedzialnym za wydawanie zezwoleń na eksport, import oraz tranzyt okazów CITES, a także za nadzór nad przestrzeganiem przepisów dotyczących handlu dziką fauną i florą jest minister właściwy ds. środowiska. Państwowa Rada Ochrony Przyrody – jako organ naukowy – dokonuje zaś oceny wpływu handlu na stan populacji danego gatunku oraz wydaje w tym zakresie opinie, które są niezbędne do uzyskania zezwolenia.

„Okazem” podlegającym ochronie na mocy CITES nie będą wyłącznie żywe zwierzęta. Zgodnie z definicją zawartą w art. 2 lit. t rozporządzenia 338/97, „okazem” będzie zarówno żywe, jak i martwe zwierzę należące do gatunku wskazanego w załącznikach A-D, części takiego zwierzęcia lub produkt pochodny, a także wszelkie towary, które – zgodnie z oznakowaniem lub z innymi okolicznościami – mają zawierać lub zawierają części lub produkty pochodne zwierząt należących do tych gatunków.

⁷² Rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 z dnia 4 maja 2006 r. ustanawiające przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi (Dz. U. UE. L. z 2006 r. nr 166, str. 1, z późn. zm.).

⁷³ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 792/2012 z dnia 23 sierpnia 2012 r. ustanawiające reguły dotyczące wzorów zezwoleń, świadectw i innych dokumentów przewidzianych w rozporządzeniu Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi oraz zmieniające rozporządzenie Komisji (WE) nr 865/2006 (Dz. U. UE. L. z 2012 r. nr 242, str. 13, z późn. zm.).

⁷⁴ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2025/6 z dnia 6 stycznia 2025 r. zakazujące wprowadzania do Unii okazów niektórych gatunków dzikiej fauny i flory zgodnie z rozporządzeniem Rady (WE) nr 338/97 w sprawie ochrony gatunków dzikiej fauny i flory w drodze regulacji handlu nimi i uchylające rozporządzenie wykonawcze (UE) 2023/2770 (Dz. U. UE. L. z 2025 r. poz. 6).

CITES obejmuje więc ochroną zarówno żywe (np. egzotyczne ptaki lub gady), jak i martwe zwierzęta (spreparowane zwłoki), ich części (np. kość słoniowa, muszle, rogi, czaszki), a także produkty pochodzenia zwierzęcego (np. leki, wyroby skórzane, biżuteria). [Konwencja CITES](#) reguluje przemieszczanie przez granice państwowe łącznie ponad 34.000 gatunków (w tym 5.100 gatunków zwierząt). Gatunki zwierząt objętych regulacjami CITES usystematyzowane zostały w [Konwencji CITES](#) w 3 załącznikach wprowadzających różne zasady ochrony. Natomiast w [rozporządzeniu 338/97](#) zostały ujęte w 4 załącznikach – A, B, C i D, przy czym każdy wymieniony w rozporządzeniu gatunek zawiera odesłania do jednej z trzech kategorii [Konwencji CITES](#)⁷⁵:

Załącznik A

zawiera listę gatunków najbardziej zagrożonych wyginięciem

Import

- Import wymaga zezwolenia ministra właściwego ds. środowiska.
- Import może zostać dokonany jedynie w celach naukowych, dalszej hodowli, której realizacja przyniesie korzyści w zakresie ochrony gatunku lub w innych celach, które nie są szkodliwe dla przeżycia danego gatunku.
- Wymagane są dokumenty poświadczające legalność pozyskania okazu, w tym zezwolenie na wywóz z państwa pochodzenia okazu.
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody powinna wydać opinię, że przywóz nie będzie miał negatywnego wpływu na stan ochrony gatunku, a w przypadku żywych okazów także opinię stwierdzającą zapewnienie odpowiednich warunków w miejscu przeznaczenia.
- Okaz nie może być wykorzystywany głównie do celów handlowych.

Eksport

- Eksport wymaga zezwolenia importowego z kraju, do którego okaz ma zostać przewieziony.
- Eksport wymaga zezwolenia ministra właściwego ds. środowiska.
- Wymagane są dokumenty poświadczające legalność pozyskania okazu.
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody powinna stwierdzić, że schwytanie okazu żyjącego w naturze lub jego wywóz nie będzie miał szkodliwego wpływu na stan ochrony gatunku.
- Transport żywych okazów musi być przygotowany w taki sposób, aby zmniejszać ryzyko utraty ich zdrowia lub życia.
- Okaz nie może być wykorzystywany głównie do celów handlowych.

Załącznik B

zawiera listę gatunków zagrożonych w stopniu mniejszym, niż te z załącznika A, ale które mogą stać się zagrożone, jeśli obrót nimi nie będzie dostatecznie kontrolowany

Import

- Import wymaga zezwolenia ministra właściwego ds. środowiska.
- Wymagane są dokumenty poświadczające legalność pozyskania okazu, w tym zezwolenie na wywóz z państwa pochodzenia okazu.

⁷⁵ W przypadku wątpliwości w zakresie przynależności gatunkowej oraz obecności w poszczególnych załącznikach CITES pomocna może okazać się [strona internetowa Centrum Monitorowania Ochrony Środowiska Programu Narodów Zjednoczonych \(UNEP-WCMC\) Species+](#), zaprojektowana w celu pomocy stronom Konwencji we wdrażaniu CITES.

- Państwowa Rada Ochrony Przyrody powinna wydać opinię, że przywóz nie będzie miał.
- Negatywnego wpływu na stan ochrony gatunku, a w przypadku żywych okazów także opinię stwierdzającą zapewnienie odpowiednich warunków w miejscu przeznaczenia.

Eksport

- Eksport wymaga zezwolenia ministra właściwego ds. środowiska.
- Wymagane są dokumenty poświadczające legalność pozyskania okazu.
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody powinna stwierdzić, że schwytanie okazu żyjącego w naturze lub jego wywóz nie będzie miał szkodliwego wpływu na stan ochrony gatunku.
- Transport żywych okazów musi być przygotowany w taki sposób, aby zmniejszać ryzyko utraty ich zdrowia lub życia.

Załącznik C

zawiera listę gatunków, o które zawnioskowały poszczególne państwa w celu objęcia ochroną rodzimych populacji

Import

- Import wymaga dokumentów poświadczających legalność pochodzenia okazu, w tym zezwolenia na wywóz z państwa pochodzenia okazu.
- Konieczne jest również zawiadomienie o przywozie (zgłoszenie importu).

Eksport

- Eksport wymaga zezwolenia ministra właściwego ds. środowiska.
- Wymagane są dokumenty poświadczające legalność pozyskania okazu.
- Państwowa Rada Ochrony Przyrody powinna stwierdzić, że schwytanie okazu żyjącego w naturze lub jego wywóz nie będzie miał szkodliwego wpływu na stan ochrony gatunku.
- Transport żywych okazów musi być przygotowany w taki sposób, aby zmniejszać ryzyko utraty ich zdrowia lub życia.

Załącznik D

zawiera listę gatunków, których przywóz musi być rejestrowany w celu monitoringu ich przywozu do UE

Import

- Konieczne jest zawiadomienie o przywozie (zgłoszenie importu).

Eksport

- Transport żywych okazów musi być przygotowany w taki sposób, aby zmniejszać ryzyko utraty ich zdrowia lub życia.

[Rozporządzenie nr 865/2006](#) zawiera przepisy wykonawcze i określa szczegółowe warunki i kryteria rozpatrywania wniosków o zezwolenia i świadectwa oraz wydawania, potwierdzania ważności i stosowania tych dokumentów, natomiast [rozporządzenie nr 792/2012](#) szczegółowo określa wzory formularzy zezwoleń, świadectw, a także innych dokumentów niezbędnych przy przemieszczeniu okazów CITES.

3.3. Obowiązki i kompetencje Policji w zakresie ochrony gatunków CITES

Policja odgrywa kluczową rolę w ochronie gatunków objętych ochroną na mocy CITES, egzekwując przepisy dotyczące handlu dziką fauną oraz przeciwdziałając przestępstwom popełnianym przeciwko środowisku, w tym samym zwierzętom.

Naruszenie zakazów w zakresie handlu, importu lub eksportu okazów gatunków podlegających ochronie na podstawie CITES niejednokrotnie będzie wiązało się z koniecznością pociągnięcia sprawców do odpowiedzialności karnej. **Zgodnie bowiem z art. 128 i 128a u.o.p. naruszenie przepisów CITES dotyczących importu, eksportu oraz handlu okazami stanowi przestępstwo zagrożone karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.** Co do zasady przestępstwo to – w zależności od czynności sprawczej – może zostać popełnione umyślnie w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym⁷⁶.

Przestępstwem będzie w szczególności przewóz przez granicę zwierząt bez wymaganych zezwoleń albo wbrew jego warunkom. Osoba przewożąca zwierzęta przez granice powinna posiadać zezwolenie już w momencie przewozu. Naruszenie warunków zezwolenia wypełni znamiona przestępstwa nawet wówczas, gdy naruszenie to będzie „nieznaczne” (np. gdy liczba zwierząt wskazanych w zezwoleniu będzie się różnić o jedną sztukę względem liczby zwierząt rzeczywiście przewożonych)⁷⁷.

Brak przedłożenia poświadczenia przez Służbę Celno-Skarbową dokumentów potwierdzających legalny przywóz okazu⁷⁸, a także używanie zezwolenia albo świadectwa dla okazu innego niż ten, dla którego zostało ono wydane.

Art. 128a u.o.p. stanowi, że kto handluje okazami gatunku podlegającego ochronie na podstawie przepisów rozporządzenia CITES w liczbie większej niż nieznaczna, w takich warunkach lub w taki sposób, że ma to wpływ na zachowanie właściwego stanu ochrony gatunku⁷⁹, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat. Jeśli sprawca działa nieumyślnie podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do 2 lat.

Typizując przestępstwo nielegalnego handlu gatunkami CITES ustawodawca posłużył się niedookreślonym pojęciem „w liczbie większej niż nieznaczna”. Oznacza to, że co do zasady

⁷⁶ M. Kulik, [w:] Komentarz do niektórych przepisów ustawy o ochronie przyrody, [w:] Pozakodeksowe przestępstwa przeciwko zasobom przyrody i środowisku. Komentarz, Warszawa 2017, art. 128.

⁷⁷ K. Gruszecki [w:] Ustawa o ochronie przyrody. Komentarz, wyd. VI, Warszawa 2024, art. 128.

⁷⁸ Wyjątki uregulowane zostały w art. 8 ust. 3 [rozporządzenia 338/97](#). Przykładem są okazy, które urodziły się i były hodowane w niewoli lub które są przeznaczone do celów hodowli lub rozmnażania, których realizacja przyniesie korzyści w zakresie ochrony gatunku.

⁷⁹ „Właściwy stan ochrony gatunku”, zgodnie z art. 5 pkt 24 [u.o.p.](#), oznacza sumę oddziaływań na gatunek, mogącą w dającej się przewidzieć przyszłości wpływać na rozmieszczenie i liczebność jego populacji na terenie kraju lub państw członkowskich Unii Europejskiej lub naturalnego zasięgu tego gatunku, przy której dane o dynamice liczebności populacji tego gatunku wskazują, że gatunek jest trwałym składnikiem właściwego dla niego siedliska, naturalny zasięg gatunku nie zmniejsza się ani nie ulegnie zmniejszeniu w dającej się przewidzieć przyszłości oraz odpowiednio duże siedlisko dla utrzymania się populacji tego gatunku istnieje i prawdopodobnie nadal będzie istniało.

pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej będzie uzależnione od dokonania czynności polegającej na handlu co najmniej dwoma okazami CITES. Niemniej jednak nie można wykluczyć, że w przypadku niektórych bardzo rzadkich gatunków, za „liczbę większą niż nieznaczną” zostanie uznany nawet jeden okaz⁸⁰.

W razie skazania za przestępstwo określone w art. 128 albo 128a [u.o.p.](#), sąd może orzec przepadek zwierząt pochodzących z przestępstwa, nawet jeśli nie stanowią one własności sprawcy.

Stosownie do art. 64 [u.o.p.](#), posiadacze żywych zwierząt gatunków wymienionych w załącznikach A i B [rozporządzenia 338/97](#), a także osoby prowadzące hodowle tych zwierząt, są zobowiązani do ich zarejestrowania w starostwie właściwym ze względu na miejsce utrzymywania zwierząt⁸¹. Obowiązek zgłoszenia do rejestru lub wykreślenia z rejestru powstaje z dniem nabycia lub zbycia, wwozu do kraju lub wywozu za granicę państwa, wejścia w posiadanie zwierzęcia, jego utraty lub śmierci.

Nieujawnienie zwierząt w rejestrze stanowi wykroczenie zagrożone karą aresztu albo grzywny (art. 127 pkt 3 [u.o.p.](#)). Brak wpisu tych okazów do ewidencji uniemożliwia również dalszy legalny obrót nimi⁸², bowiem w celu „uniemożliwienia zalegalizowania posiadania zwierząt wprowadzonych bez zezwolenia (...) na posiadaczy zwierząt podlegających wpisaniu do rejestru nałożono obowiązki związane z posiadaniem dokumentów potwierdzających pochodzenie zwierzęcia oraz przekazywaniem ich następnemu posiadaczowi. Naruszenie tych standardów będzie o tyle dolegliwe, że następca prawny poprzedniego posiadacza w przypadku nieotrzymania dokumentów potwierdzających posiadanie zwierzęcia nie będzie mógł dokonać skutecznie zgłoszenia do rejestru, jego wniosek bowiem zawsze będzie obciążony brakami formalnymi”⁸³.

Jednym z elementów wpisu w rejestrze może być numer i data wydania „innego dokumentu stwierdzającego legalność pochodzenia zwierzęcia” (art. 64 ust. 4 pkt 11 lit. d [u.o.p.](#)). Jak wskazał WSA w Lublinie „(...) żaden przepis prawa unijnego ani krajowego nie reguluje kwestii, jakie informacje powinien zawierać dokument stwierdzający legalność pochodzenia zwierzęcia (...). Niewątpliwie dokument taki powinien zawierać dane pozwalające na jednoznaczną identyfikację zwierzęcia, dla którego został wydany, poprzez wskazanie jego gatunku oraz indywidualnego oznaczenia. Z jego treści wynikać również powinno, że okaz, dla którego został wystawiony pochodzi z legalnego źródła”⁸⁴.

⁸⁰ M. Kulik, [w:] Komentarz do niektórych przepisów ustawy ..., art. 127(a).

⁸¹ Z obowiązku zgłoszenia zwierząt do rejestru zwolnione są ogrody zoologiczne, ośrodki rehabilitacji zwierząt, Centralny Azyl dla Zwierząt oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą w zakresie handlu żywymi zwierzętami gatunków podlegających ochronie na mocy CITES (art. 62 ust. 2 [u.o.p.](#)).

⁸² K. Gruszecki [w:] Ustawa o ochronie ..., art. 64.

⁸³ Wyrok WSA w Gliwicach z 20.09.2023 r., sygn. akt II SA/GI 535/23.

⁸⁴ Wyrok WSA w Lublinie z 17.04.2018 r., sygn. akt II SA/Lu 1175/17.

Rejestr może więc pełnić funkcję dowodową, umożliwiając wykazanie, że okazy danego gatunku zostały pozyskane lub sprowadzone na terytorium UE zgodnie z przepisami CITES⁸⁵. Niemniej jednak dane w nim zawarte nie potwierdzają w pełni legalności pochodzenia okazu.

Nieposiadanie lub nieprzekazanie dokumentów potwierdzających legalność pochodzenia okazu CITES przez osobę prowadzącą działalność gospodarczą w zakresie handlu nimi stanowi – zgodnie z art. 131 pkt 1 [u.o.p.](#) – wykroczenie zagrożone karą aresztu lub grzywny. W razie ukarania za wskazane wykroczenie sąd może orzec przepadek zwierząt pochodzących z wykroczenia, nawet jeśli nie są własnością sprawcy.

Nielegalny handel zwierzętami objętymi CITES często wiąże się ze znęcaniem się nad nimi. Zarówno przemytnicy jak i hodowcy, dążąc do osiągnięcia jak największego zysku, nie zapewniają zwierzętom odpowiednich warunków w czasie ich przewozu lub utrzymywania, co prowadzi do cierpienia zwierząt. Często zdarza się, że zwierzęta nie docierają żywe do docelowej destynacji ze względu na warunki, w jakich są transportowane.

W przypadkach znęcania się nad zwierzętami – w tym gatunkami objętymi CITES – zastosowanie znajdują przepisy [u.o.z.](#) Więcej na ten temat zob. w [rozdziale 1](#).

Inwazyjne gatunki obce (IGO) stanowią jedno z najpoważniejszych zagrożeń dla różnorodności biologicznej, prowadząc do wypierania rodzimych gatunków, degradacji siedlisk oraz zakłóceń w funkcjonowaniu ekosystemów. W odpowiedzi na to zagrożenie, najpierw Unia Europejska, a następnie Polska wprowadziły przepisy mające na celu kontrolę i ograniczenie rozprzestrzeniania się IGO.

Wszystkie akty prawne dotyczące IGO wprowadzają szereg zakazów dotyczących tych gatunków zwierząt, takich jak: zakaz wprowadzania do środowiska, przemieszczania, przetrzymywania, hodowli, transportu, wprowadzania do obrotu czy importu na teren Unii Europejskiej. Określają także warunki, na jakich możliwe jest uzyskanie zezwoleń na odstępstwa od tych zakazów, np. w celach naukowych, medycznych czy przeprowadzenia działań zaradczych.

Funkcjonariusze Policji podczas wykonywania czynności służbowych (np. przeszukania mieszkań) mogą natknąć się na zwierzęta należące do IGO, które są przetrzymywane bez odpowiednich zezwoleń. W takich sytuacjach kluczowe jest posiadanie wiedzy na temat obowiązujących przepisów, umiejętności rozpoznawania IGO oraz znajomości podstaw prawnych do wszczęcia ewentualnego postępowania.

⁸⁵ Wyrok WSA w Lublinie z 12.10.2017 r., sygn. akt II SA/Lu 515/17.

4. Postępowanie z inwazyjnymi gatunkami obcymi (IGO)

PHOTO BY RODRIGO POP / IMAGES FOR HSI LATIN AMERICA

[powrót](#)

4.1. Ramy prawne dotyczące IGO

Zasady postępowania z IGO regulują następujące akty prawne:

1) Rozporządzenie ws. działań zapobiegawczych i zaradczych

Rozporządzenie ustanawia ramy prawne działań zapobiegawczych i zaradczych dotyczących wprowadzania oraz rozprzestrzeniania się inwazyjnych gatunków obcych w Unii Europejskiej. Wprowadza również listę zakazanych działań w stosunku do gatunków obcych stwarzających zagrożenie dla UE. ***Takimi zakazanymi działaniami są m.in.: wprowadzanie na terytorium Unii – w tym przemieszczanie tranzytem pod nadzorem celnym, przetrzymywanie – w tym w obiekcie izolowanym, hodowla – w tym w obiekcie izolowanym, przywożenie do Unii, wywożenie z Unii lub przemieszczanie w granicach Unii, wprowadzanie do obrotu, wykorzystywanie lub wymiana, zezwalanie na rozmnażanie lub hodowlę – w tym w obiekcie izolowanym oraz uwalnianie do środowiska (art. 7).***

Działania zaradcze zostały zdefiniowane jako „każde działanie środkami letalnymi lub nieletalnymi, których celem jest eliminacja, kontrola lub izolacja populacji inwazyjnych gatunków obcych, przy jednoczesnym zminimalizowaniu oddziaływania na gatunki niedocelowe i ich siedliska” (art. 3 pkt 17).

Natomiast motyw 25 rozporządzenia, a w ślad za nim art. 19 ust. 3, wprowadza obowiązek podejmowania przez państwa członkowskie i podmioty uczestniczące w eliminacji, kontroli lub izolacji inwazyjnych gatunków obcych, niezbędnych środków w celu oszczędzenia możliwego do uniknięcia bólu, dystresu i cierpienia zwierząt w trakcie tego procesu oraz co najmniej rozważenia metod nieletalnych. Art. 19 ust. 2 rozporządzenia natomiast określa, że działania zaradcze mogą obejmować obok działań **letalnych** także działania **nieletalne**.

2) Rozporządzenie przyjmujące wykaz IGO⁸⁶

Rozporządzenie zawiera wykaz obejmujący 37 gatunków inwazyjnych, z czego 23 to zwierzęta.

3) U.g.o.

Ustawa określa zadania i kompetencje organów administracji publicznej oraz innych podmiotów egzekwujących przepisy rozporządzenia ws. działań zapobiegawczych i zaradczych, a także ograniczenia w zakresie wprowadzania do środowiska oraz przemieszczania gatunków obcych (**zob. więcej pkt 4.2.**). Ponadto określa zasady odpowiedzialności za naruszenie przepisów dotyczących IGO (**zob. pkt 4.3.**).

⁸⁶ Rozporządzenie wykonawcze (UE) 2016/1141 przyjmujące wykaz inwazyjnych gatunków obcych uznanych za stwarzające zagrożenie dla Unii zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 (Dz. U. UE. L. z 2016 r. nr 189, str. 4, z późn. zm).

4) Rozporządzenie IGO

Rozporządzenie wprowadza dwie listy obejmujące gatunki obce, które:

- stwarzają zagrożenie dla UE (załącznik 1), obejmującą 47 gatunków zwierząt, **podzieloną na gatunki podlegające szybkiej eliminacji rozumianej jako „pełne i trwałe usunięcie populacji inwazyjnego gatunku obcego środkami letalnymi lub nieletalnymi” (np. rak luizjański, nutria, wiewiórka szara) oraz rozprzestrzenionego na szeroką skalę (np. żółw ozdobny, szop praczy, piżmak),**
- stwarzają zagrożenie dla Polski (załącznik 2), obejmującą 9 gatunków zwierząt, również wskazującą gatunki podlegające szybkiej eliminacji (np. bizon, bóbr kanadyjski, jelen sika) oraz rozprzestrzenione na szeroką skalę (np. sumik karłowaty).

Rozporządzenie IGO określa także dopuszczalne konkretne działania zaradcze, jakie mogą być podejmowane w stosunku do zwierząt wymienionych w załącznikach ([zob. więcej pkt 4.2.](#)).

Warto zauważyć, że wykazy IGO nie obejmują wszystkich inwazyjnych gatunków obcych, a jedynie te, które objęto restrykcjami prawnymi. Jeśli jakiegoś gatunku nie ma w wykazach, to niekoniecznie oznacza, że nie jest on inwazyjnym gatunkiem obcym.

***Przykładem** jest wizon amerykański (norka amerykańska), którego obecność w Polsce niesie za sobą szereg negatywnych konsekwencji dla rodzimej fauny i flory. Wizon wypiera rodzimą norkę europejską, a jako dość sprawny i wszechstronny drapieżnik, zagraża populacjom różnych gatunków chronionych ssaków i ptaków (zwłaszcza wodnych). Pomimo tego norka amerykańska nie została umieszczona w wykazie IGO stwarzających zagrożenie dla Polski i Unii Europejskiej. Jednym z głównych powodów są obawy związane z konsekwencjami ekonomicznymi dla przemysłu futrzarskiego w Polsce. Umieszczenie norki amerykańskiej na liście IGO wiązałoby się z wprowadzeniem zakazów dotyczących m.in. hodowli, przemieszczania i handlu tym gatunkiem, co mogłoby znacząco wpłynąć na działalność ferm futrzarskich⁸⁷.*

5) U.o.p.:

Ustawa określa m.in. warunki prowadzenia azylu dla zwierząt w zakresie „utrzymywania” IGO stwarzających zagrożenie dla UE lub Polski (art. 76a ust. 3, 4 i 7 [u.o.p.](#)). Azyl zasadniczo powinien spełniać warunki, o których mowa w przepisach [u.g.o.](#) dotyczących warunków uzyskania zezwolenia na odstępstwa od zakazów w stosunku do IGO, tj. posiadać odpowiednie procedury oraz zabezpieczenia uniemożliwiające ucieczkę lub rozprzestrzenianie się IGO, ciągły nadzór oraz plan awaryjny na wypadek ewentualnej ucieczki.

Osoba prowadząca azyl nie może być ukarana za wykroczenia i skazana za przestępstwa, o których mowa w [u.g.o.](#) w części dotyczącej warunków uzyskania zezwolenia na odstępstwa od zakazów. Prowadzenie azylu bez zezwolenia jest wykroczeniem zagrożonym karą aresztu lub grzywny (art. 131 pkt 2 [u.o.p.](#)).

⁸⁷ Norka amerykańska jest co prawda wpisana na listę zwierząt łownych, jednak zdaniem autorek gatunek ten powinien być docelowo wpisany do wykazu IGO – podobnie jak to miało miejsce w przypadku innych gatunków zwierząt łownych, tj. szopa pracza, jelenia sika, jenota i piżmaka, które w 2022 roku zostały przeniesione z listy gatunków zwierząt łownych na listę IGO.

4.2. Metody zarządzania populacją IGO

[U.g.o.](#) wprowadza generalny zakaz wprowadzania do środowiska oraz przemieszczania w środowisku **wszelkich gatunków obcych** (art. 7 ust. 1), a w przypadku IGO stwarzającego zagrożenie dla Polski zakazuje także ich przywozu lub wywozu z terytorium Polski, transportu, przetrzymywania, chowu lub hodowli, rozmnażania, wprowadzania do obrotu, wykorzystywania i wymiany.

Ustawa wprowadza możliwość uzyskania zezwolenia GDOŚ na odstępstwo od niektórych zakazów dotyczących IGO (art. 8 [u.g.o.](#)), np. od zakazu przetrzymywania w obiekcie izolowanym, zakazu wykorzystywania w celu m.in. przeprowadzenia działań zaradczych lub „komercyjnego”⁸⁸ wykorzystania IGO w ramach działań zaradczych (w przypadku IGO stwarzających zagrożenia dla Unii), zakazu przywozu na terytorium Polski w celu m.in. przeprowadzenia badań naukowych, wykorzystania do celów medycznych, w przypadkach wynikających z nadrzędnego interesu publicznego (w tym ze względów społecznych lub gospodarczych) lub w celu przeprowadzenia działań zaradczych lub komercyjnego wykorzystania w ramach działań zaradczych (w przypadku IGO stwarzających zagrożenia dla Polski).

Warunkiem wydania zezwolenia jest m.in. **dysponowanie odpowiednim obiektem izolowanym**, zapewnienie warunków uniemożliwiających rozmnażanie się, ucieczkę lub rozprzestrzenianie się IGO, posiadanie wiedzy z zakresu biologii danego gatunku i wiedzy o zapobieganiu ucieczce lub rozprzestrzenianiu się IGO, posiadanie odpowiednich procedur przemieszczania do i z obiektu izolowanego, posiadanie opisu sposobu humanitarnego uśmiercenia IGO, posiadanie systemu ciągłego nadzoru i planu awaryjnego na wypadek ucieczki IGO.

Podmiot ubiegający się o zezwolenie nie może być prawomocnie ukarany za wskazane w art. 35 ust. 1 [u.g.o.](#) wykroczenia ani prawomocnie skazany za przestępstwa przeciwko środowisku przyrodniczemu, o których mowa w art. 181 k.k. lub za przestępstwa, o których mowa w art. 35 ust. 1 i 2 [u.o.z.](#), art. 127a, 128 pkt 1 i 2 i 128a [u.o.p.](#)

Ustawa teoretycznie dopuszcza **możliwość zatrzymania przez podmiot zwierzęcia IGO niewykorzystywanego do celów komercyjnych do czasu jego naturalnej śmierci**, jeżeli zwierzę to było przetrzymywane przez podmiot przed jego umieszczeniem w wykazie IGO. Podmiot musi jednak uzyskać wyżej opisane zezwolenie na odstępstwo od zakazów. Jeśli uzyskanie takiego zezwolenia nie jest możliwe, zwierzę może zostać przekazane podmiotowi, który takie zezwolenie posiada, ewentualnie do azylu dla zwierząt lub do Centralnego Azylu dla Zwierząt.

⁸⁸ Np. jako produkt przeznaczony do spożycia – dla ludzi (np. żaba bydlęca) lub zwierząt jako pasza (np. niektóre gatunki ryb), lub na futro (np. nutria).

Ustawa nakłada także **obowiązki na:**

- a) każdego:** obowiązek zgłoszenia stwierdzonej obecności IGO wójtowi, burmistrzowi albo prezydentowi miasta, właściwemu ze względu na miejsce stwierdzenia obecności IGO w środowisku (art. 15 [u.g.o.](#));
- b) posiadaczy zwierzęcia należącego do IGO:** obowiązek oznakowania zwierzęcia (mikroczip) lub, gdy wszczepienie mikroczipa nie jest możliwe (np. zwierzę jest za małe), udokumentowanie jego indywidualnych cech przez wykonanie dokumentacji fotograficznej w sposób określony w [rozporządzeniu dot. oznakowania IGO](#)⁸⁹ (art. 14 [u.g.o.](#));
- c) wójta, burmistrza albo prezydenta miasta** właściwego ze względu na miejsce stwierdzenia obecności IGO w środowisku: obowiązek weryfikacji formalnej oraz przekazania zgłoszenia do odpowiednich organów w zależności od tego, gdzie stwierdzono obecność IGO (np. dyrektora parku narodowego, RDOŚ) (art. 16 ust. 1, 2 i 7 [u.g.o.](#));
- d) właściwe organy** (np. dyrektora parku narodowego, RDOŚ, wójta, burmistrza lub prezydenta): obowiązek przeprowadzenia działań zaradczych oraz obowiązek wprowadzenia IGO do Rejestru IGO;
- e) sprawcę nielegalnego wprowadzenia do środowiska IGO:** obowiązek zwrotu kosztów przeprowadzenia działań zaradczych.

Ustawa, oprócz przepisów karnych ([zob. pkt. 4.3.](#)), wprowadza możliwość nałożenia przez RDOŚ administracyjnej kary pieniężnej do wysokości 1 miliona złotych za naruszanie zakazów wprowadzania do środowiska IGO stwarzających zagrożenie dla Polski oraz za wwożenie IGO do Polski i UE z uwzględnieniem wytycznych określonych w art. 33 ust. 3 [u.g.o.](#)

[Rozporządzenie IGO](#) określa dopuszczalne konkretne działania zaradcze, jakie mogą być podejmowane w stosunku do gatunków zwierząt wymienionych w załącznikach 1 i 2, jeśli są one obecne w środowisku:

Środki fizyczne

np. odłów ręczny lub przy użyciu np. czerpaków, pułapek żywołownych, odstrzał z broni palnej, zamrażanie (w przypadku skorupiaków lub mięczaków), odgradzanie lub przetrzymywanie tych zwierząt w obiektach izolowanych, w tym w azylach dla zwierząt

Środki chemiczne

stosowanie środków farmakologicznych lub stosowanie innych środków chemicznych zgodnie z odrębnymi przepisami dotyczącymi środków biobójczych

Zgodnie z art. 18 ust. 2 [u.g.o.](#) działania zaradcze, w ślad za preambułą 25 art. 19 ust. 3 rozporządzenia ws. działań zapobiegawczych i zaradczych, przeprowadzane powinny być w sposób niepowodujący u tych zwierząt możliwego do uniknięcia bólu, stresu lub cierpienia.

⁸⁹ [Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 7 grudnia 2022 r. w sprawie określenia wymagań oznakowania oraz wykonania dokumentacji fotograficznej indywidualnych cech zwierząt należących do inwazyjnych gatunków obcych](#) (Dz.U. poz. 2618).

4.3 Obowiązki i kompetencje Policji w zakresie kontroli i zwalczania IGO

[U.g.o.](#) wprowadza przepisy karne, w myśl których takie działania, jak m.in.: *naruszenie zakazu wprowadzenia oraz przemieszczania w środowisku gatunków obcych, naruszenie zakazu wprowadzenia oraz przemieszczania w środowisku IGO stwarzających zagrożenie dla Polski, naruszenie zakazu wprowadzania na teren UE lub tranzytu przez UE, wykonywanie czynności objętych zezwoleniem na odstępstwa od zakazów z naruszeniem warunków ich wykonywania określonych w tych zezwoleniach, w tym warunków wykonania czynności niezbędnych do zmniejszenia ryzyka ucieczki lub rozprzestrzenienia się IGO objętego tymi zezwoleniami – są przestępstwem zagrożonym karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat (art. 34 [u.g.o.](#)).*

Natomiast takie działania, jak m.in.: zatrzymanie bez zezwolenia zwierzęcia IGO przetrzymywanego w celach niekomercyjnych przed umieszczeniem gatunku (do którego należy zwierzę) w wykazie IGO, do jego naturalnej śmierci lub nieprzekazanie zwierzęcia podmiotowi posiadającemu zezwolenie na odstępstwo od zakazów lub nieprzekazanie zwierzęcia do azylu lub Centralnego Azylu dla Zwierząt lub niepoddanie zwierzęcia uśmierceniowi, nieprzedstawienie podczas kontroli zezwolenia na odstępstwo od zakazu przywozu do Polski lub wywozu z Polski, wprowadzania IGO na terytorium UE, nieoznakowanie zwierzęcia IGO lub nieudokumentowanie jego indywidualnych cech zgodnie z [rozporządzeniem dot. oznakowania IGO](#) – **są wykroczeniem zagrożonym karą aresztu lub grzywny** (art. 35 [u.g.o.](#)).

W [u.o.z.](#) uśmiercanie zwierząt należących do IGO stwarzających zagrożenie dla UE lub Polski lub zwierząt prawdopodobnie spełniających kryteria uznania ich za IGO stwarzających zagrożenie dla Unii jest jednym z wyjątków od generalnej zasady zakazu zabijania zwierząt (art. 6 ust. 1 pkt 9 [u.o.z.](#)).

Zgodnie z art. 33 [u.o.z.](#) uśmiercanie zwierząt powinno być wykonywane w sposób „humanitarny”, tj. powodujący minimum cierpienia fizycznego i psychicznego (co współgra z ww. art. 18 ust. 2 [u.g.o.](#)). Naruszenie tej zasady może skutkować odpowiedzialnością karną na podstawie art. 35 ust. 1 [u.o.z.](#)

Wprowadzanie do środowiska zwierząt dzikich, trzymany wcześniej w domu w celach niekomercyjnych a wpisanych następnie do wykazu IGO, może natomiast zostać uznane za porzucenie zwierzęcia (art. 6 ust. 2 pkt 11 [u.o.z.](#)) – a więc za znęcanie się nad zwierzętami, które zgodnie z art. 35 ust. 1a [u.o.z.](#) wypełnia znamiona przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności do lat 3.

Pomimo, że w 2022 roku Instytut Ochrony Przyrody PAN wpisał kota domowego (*Felis catus*) do bazy [Gatunki obce w Polsce](#)⁹⁰ z powodu potwierdzonego jego negatywnego wpływu na przyrodę⁹¹, kot domowy **nie występuje ani w unijnym, ani polskim wykazie IGO.**

Uznanie przez naukowców PAN kota jako gatunku inwazyjnego nie może być wykorzystywane do usprawiedliwiania jakichkolwiek niezgodnych z prawem zachowań w stosunku do tego gatunku, takich jak samowolne próby ograniczania jego liczebności.

Wykrycie czynu zabronionego wobec dzikiego zwierzęcia to pierwszy krok w procesie zapewniania mu odpowiedniej ochrony. Dalsze postępowanie obejmuje – w zależności od przypadku – interwencję polegającą na bezpośrednim oddzieleniu zwierzęcia od sprawcy przestępstwa lub zapewnienie zwierzęciu odpowiedniej opieki. Niniejszy rozdział omawia procedury postępowania w przypadku niewłaściwego traktowania zwierząt dzikich oraz miejsca i podmioty, pod opiekę których powinny trafić dzikie zwierzęta wymagające dalszej pomocy ze strony człowieka.

⁹⁰ [Gatunki obce w Polsce](#), Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie, [online].

⁹¹ D. Krauze-Gryz, J. Gryz, M. Żmihorski, [Cats kill millions of vertebrates in Polish farmland annually](#), "Global Ecology and Conservation" 2019, vol. 17.

5. Dalsze postępowanie ze zwierzętami dzikimi

5.1. Odebranie zwierząt dzikich pozostających pod opieką człowieka

Z podejrzeniem popełnienia przestępstwa znęcania się nad zwierzęciem, o którym mowa w art. 6 ust. 2 [u.o.z.](#), wiąże się możliwość lub obowiązek jego odebrania właścicielowi lub opiekunowi. Środek ma charakter tymczasowy, co oznacza, że zwierzę nie zostaje na zawsze odebrane właścicielowi lub opiekunowi. Dopiero w przypadku skazania sprawcy w procesie karnym, sąd na podstawie art. 35 ust. 3 [u.o.z.](#) orzeka przepadek zwierzęcia⁹².

W przypadku zwierząt wolno żyjących (dzikich) o czasowym odebraniu może być więc mowa wtedy, gdy zwierzę to znajduje się pod opieką człowieka (np. zwierzę przebywające w ogrodzie zoologicznym, cyrku, prywatnej hodowli, domu lub ośrodka rehabilitacji).

Jak wskazuje orzecznictwo, decyzja o czasowym odebraniu zwierzęcia „nie jest formą karania właściciela, który naraził inne zwierzę na cierpienie (nie zapewnił mu właściwej opieki i ochrony), lecz ma na celu odseparowanie właściciela od zwierzęcia, któremu może zrobić krzywdę, celem doprowadzenia zwierzęcia do właściwego stanu i zapewnienia mu bezpiecznych warunków bytowania”⁹³.

U.o.z. przewiduje dwa tryby odebrania zwierzęcia, które różnią się od siebie przesłankami dopuszczalności odebrania zwierzęcia oraz kolejnością działań faktycznych i działań związanych z postępowaniem administracyjnym:

- 1) tryb zwykły (art. 7 ust. 1 [u.o.z.](#)) oraz
- 2) tryb interwencyjny (art. 7 ust. 3 [u.o.z.](#)).

W trybie zwykłym zwierzę może być czasowo odebrane właścicielowi lub opiekunowi na podstawie decyzji wójta, burmistrza czy prezydenta miasta, jeśli jest ono traktowane w sposób określony w art. 6 ust. 2 [u.o.z.](#), tj. jeśli właściciel lub opiekun znęca się nad nim. **Faktyczne odebranie zwierzęcia następuje dopiero po wydaniu przez organ gminy decyzji administracyjnej w tym przedmiocie.**

Organ z urzędu zobowiązany jest wydać decyzję (o odebraniu zwierzęcia lub o odmowie odebrania zwierzęcia) po uzyskaniu informacji od funkcjonariusza Policji, straży gminnej, lekarza weterynarii lub upoważnionego przedstawiciela organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. Decyzja w przedmiocie odebrania zwierzęcia podlega natychmiastowemu wykonaniu.

⁹² K. Kuszelewicz, Ustawa o ochronie zwierząt. Komentarz, Warszawa 2021, s. 127.

⁹³ Wyrok WSA w Gdańsku z 4.10.2023 r., sygn. akt II SA/Gd 208/23.

W trybie interwencyjnym zwierzę najpierw jest faktycznie odbierane właścicielowi lub opiekunowi, a dopiero następnie – po uzyskaniu informacji o odebraniu zwierzęcia – organ gminy wydaje decyzję administracyjną. W tym trybie zwierzę odbiera funkcjonariusz Policji, strażnik gminny lub upoważniony przedstawiciel organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. O odebraniu zwierzęcia niezwłocznie zawiadamia się wójta, burmistrza czy prezydenta miasta.

Tryb interwencyjny dotyczy przypadków uzasadnionego podejrzenia znęcania się nad zwierzęciem, w których dodatkowo występuje element sytuacji niecierpiącej zwłoki, gdy dalsze pozostawanie zwierzęcia u dotychczasowego właściciela lub opiekuna zagraża jego życiu lub zdrowiu. W takich przypadkach odebranie zwierzęcia przez funkcjonariusza Policji jest obligatoryjne.

W trybie interwencyjnym wymagane jest istnienie stanu zagrożenia w odniesieniu do życia lub zdrowia zwierzęcia, a **nie stwierdzenia, że do konkretnego naruszenia już doszło**. Orzecznictwo pojęcie „zagrożenia” odnosi do stanu hipotetycznego i **jedynie potencjalnego zagrożenia dla życia lub zdrowia zwierzęcia**⁹⁴.

Jak wskazał Naczelny Sąd Administracyjny, „na etapie odebrania zwierząt (...) **brak jest przesłanek dla dokonywania przez podmiot odbierający zwierzęta, czy też przez organ wykonawczy gminy oceny czy doszło do znęcania rozumianego jako zawinione (świadome) działanie opiekuna**. Kwestię ewentualnego zawinienia przesądzić bowiem może wyłącznie sąd powszechny”⁹⁵.

Zwierzęta wolno żyjące (dzikie), które zostały odebrane właścicielowi lub opiekunowi, przekazuje się – za zgodą wskazanych podmiotów – do:

- 1) ogrodu zoologicznego;
- 2) azylu dla zwierząt;
- 3) centralnego Azylu dla Zwierząt.

Zwierzę wolno żyjące (dzikie) może być także przekazane pod opiekę innej osoby fizycznej, prawnej lub jednostce nieposiadającej osobowości prawnej, która zapewni mu właściwą opiekę. W przypadku zwierząt dzikich będą to najczęściej wyspecjalizowane organizacje społeczne lub ośrodki rehabilitacji zwierząt, którym zwierzę może zostać przekazane. Następuje to w przypadku, gdy wskazane w pkt. 1-3 podmioty nie wyraziły zgody na przyjęcie zwierzęcia lub gdy np. stan zdrowia zwierzęcia przemawia za tym, by to inny podmiot sprawował nad nim opiekę.

⁹⁴ M.in. wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26.04.2019 r., sygn. akt II OSK 1135/18; wyrok WSA w Białymstoku z 30.03.2023 r., sygn. akt II SA/Bk 38/23; wyrok WSA w Gliwicach z 22.11.2019 roku, sygn. akt II SA/GI 1199/19.

⁹⁵ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 13.09.2023 r., sygn. akt I OSK 130/21.

W związku z tym, że postępowanie administracyjne w przedmiocie odebrania zwierzęcia może nie zakończyć się wydaniem decyzji korzystnej dla dobrostanu zwierzęcia, warto pamiętać o możliwości zabezpieczenia zwierzęcia na czas postępowania karnego w trybie art. 217 § 1 Kodeksu postępowania karnego⁹⁶.

5.2. Miejsca utrzymywania zwierząt dzikich

5.2.1. Ośrodki rehabilitacji zwierząt

W ośrodkach rehabilitacji zwierząt prowadzone jest leczenie i rehabilitacja zwierząt dziko występujących, wymagających okresowej opieki człowieka w celu przywrócenia ich do środowiska przyrodniczego⁹⁷. Prowadzenie ośrodka rehabilitacji zwierząt możliwe jest wyłącznie po uzyskaniu zezwolenia GDOŚ. Ponadto ośrodek powinien zapewniać warunki odpowiadające potrzebom biologicznym zwierząt w całym okresie ich leczenia i rehabilitacji.

Znajomość lokalizacji najbliższego ośrodka rehabilitacji zwierząt może okazać się szczególnie istotna w sytuacjach, w których funkcjonariusze Policji przyjmą zgłoszenie dotyczące rannego lub w inny sposób poszkodowanego zwierzęcia dzikiego. Wyspecjalizowany ośrodek rehabilitacji z największym prawdopodobieństwem będzie miał możliwość zorganizowania transportu, a także zapewni zwierzęciu fachową pomoc lekarsko-weterynaryjną.

[Wykaz ośrodków rehabilitacji zwierząt](#) wraz z ich adresami oraz zakresem działalności odnoszącej się do poszczególnych gatunków zwierząt dzikich dostępny jest na stronie [GDOŚ](#)⁹⁸.

5.2.2. Centralny Azyl dla Zwierząt

W związku z wejściem w życie [ustawy z dnia 4 listopada 2022 r. o Centralnym Azylu dla Zwierząt](#)⁹⁹, w sąsiedztwie Warszawy (Warszawianka, gmina Lesznówola) trwają prace nad utworzeniem centralnego ośrodka, którego zadaniem będzie m.in. przetrzymywanie zwierząt należących do:

- 1) inwazyjnych gatunków obcych;
- 2) gatunków CITES;
- 3) gatunków niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi;
- 4) gatunków objętych ochroną

– przekazanych w szczególności przez organy celne, organy Policji lub inne organy.

⁹⁶ [Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego](#) (Dz.U. z 2025 r. poz. 46, z późn. zm.).

⁹⁷ Art. 5 pkt 13 [u.o.p.](#)

⁹⁸ Wykaz azyli dla zwierząt, GDOŚ, <https://www.gov.pl/web/gdos/wykaz-azyli-dla-zwierzat>.

⁹⁹ Dz.U. poz. 2375.

Ponadto w Centralnym Azylu dla Zwierząt możliwe będzie czasowe utrzymywanie innych zwierząt należących do gatunków obcych, a także zwierząt dzikich niebędących gatunkami CITES, w odniesieniu do których obowiązują zakazy lub ograniczenia w zakresie ich przywozu, tranzytu lub handlu.

Zgodnie z art. 5 pkt 3 ustawy, Centralny Azyl zobowiązany będzie do współpracy z organami celnymi oraz organami Policji w zakresie oznaczania gatunków przyjmowanych do azylu oraz do organizowania szkoleń dotyczących jego działalności.

W grudniu 2024 roku Ministerstwo Klimatu i Środowiska opublikowało w *Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów* założenia nowelizacji ustawy w celu wyeliminowania zidentyfikowanych problemów i usprawnienia działań inwestycyjnych¹⁰⁰. Na chwilę obecną nie jest jednak znana data rozpoczęcia działalności Centralnego Azylu.

5.2.3. Azyle dla zwierząt

Kolejnym podmiotem uprawnionym do utrzymywania zwierząt dzikich jest azyl dla zwierząt. Jego utworzenie oraz prowadzenie wymaga uzyskania zezwolenia GDOŚ. Zgodnie z definicją w art. 5 pkt 1e [u.o.p.](#) „azylem dla zwierząt” jest ośrodek, w którym przetrzymuje się żywe zwierzęta należące do:

- 1) gatunków obcych;
- 2) gatunków podlegających ochronie na mocy CITES;
- 3) gatunków niebezpiecznych dla życia i zdrowia ludzi;
- 4) gatunków objętych ochroną gatunkową, które nie są zdolne do życia w środowisku przyrodniczym.

Azyle dla zwierząt **zobowiązane są** do przyjmowania zwierząt zatrzymanych przez właściwe organy, zwierząt podlegających przepadkowi na rzecz Skarbu Państwa, zwierząt znalezionych w środowisku przyrodniczym oraz zwierząt wymagających zapewnienia im odpowiednich warunków funkcjonowania, o ile warunki konkretnego azylu na to pozwalają.

Przebywające w azylu zwierzęta nie mogą być rozmnażane. Co do zasady nie mogą one być również uśmiercane – wyjątkiem jest konieczność usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego dla życia lub zdrowia ludzi lub zwierząt, konieczność bezzwłocznego uśmiercenia zwierzęcia ze względu na jego stan¹⁰¹ lub bezpośrednie zagrożenie dla ludzi lub innych zwierząt, które spowodowane jest przez to zwierzę, a które nie może zostać usunięte w inny sposób.

¹⁰⁰ Projekt ustawy o zmianie ustawy o Centralnym Azylu dla Zwierząt (nr UD 146), Wykaz prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów, Portal Gov.pl, <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-zmianie-ustawy-o-centralnym-azylu-dla-zwierzat>.

¹⁰¹ Przez „konieczność bezzwłocznego uśmiercenia” należy rozumieć obiektywny stan rzeczy stwierdzony, w miarę możliwości, przez lekarza weterynarii, polegający na tym, że zwierzę może dalej żyć jedynie cierpiąc i znosząc ból, a moralnym obowiązkiem człowieka staje się skrócenie cierpień zwierzęcia (art. 4 pkt 3 [u.o.z.](#)).

Wszystkie powyższe przypadki podlegać będą przepisom dotyczącym zasad humanitarnego uśmiercania zwierząt określonym w art. 33 ust. 1a u.o.z., a których naruszenie może wyczerpywać znamiona przestępstw określonych w art. 35 ¹⁰².

Zgodnie z art. 62 ust. 1 [u.o.p.](#), koszty transportu oraz utrzymywania żywych okazów gatunków podlegających ochronie na mocy CITES, które zostały zatrzymane przez właściwe organy, ponosi Skarb Państwa. [Wykaz azyli dla zwierząt](#) wraz z ich adresami oraz zakresem działalności odnoszącej się do poszczególnych gatunków zwierząt dzikich dostępny jest na stronie GDOŚ¹⁰³.

5.2.4. Ogrody zoologiczne

Ogrodem zoologicznym jest urządzony i zagospodarowany teren wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nim związanymi, gdzie przetrzymywane oraz eksponowane publicznie przez co najmniej 7 dni w roku są żywe zwierzęta gatunków dziko występujących – z wyjątkiem cyrków, sklepów ze zwierzętami, miejsc, w których eksponowanych jest publicznie nie więcej niż 15 gatunków tych zwierząt i łącznie nie więcej niż 50 okazów gadów, ptaków i ssaków, oraz azyli dla zwierząt (art. 5 pkt 11 [u.o.p.](#)).

W ogrodach zoologicznych hoduje się i utrzymuje zwierzęta:

- 1) urodzone i wychowane poza środowiskiem przyrodniczym;
- 2) które poza ogrodem nie mają szansy przeżycia;
- 3) jeżeli wymaga tego ochrona populacji lub gatunku albo realizacja celów naukowych.

Utworzenie i prowadzenie ogrodu zoologicznego wymaga uzyskania zezwolenia GDOŚ. Podmiot, który uzyskał zezwolenie, ma obowiązek uczestniczenia w badaniach naukowych mających na celu ochronę gatunków zagrożonych wyginięciem w stanie wolnym, edukowania w zakresie ochrony gatunkowej zwierząt, prowadzenia hodowli zwierząt zagrożonych wyginięciem i wprowadzania ich do środowiska przyrodniczego, utrzymywania zwierząt w warunkach odpowiadających ich potrzebom biologicznym¹⁰⁴, prowadzenia dokumentacji hodowlanej.

Podmioty nierealizujące powyższych obowiązków oraz niespełniające wymogów przewidzianych w [u.o.p.](#) w żadnym przypadku nie są ogrodami zoologicznymi, w szczególności nie są nimi podmioty określające się mianem „mini-zoo”, „papugarnia” itp.

¹⁰² K. Gruszecki, [w:] Ustawa o ochronie przyrody ..., art. 76(c).

¹⁰³ Wykaz azyli dla zwierząt, GDOŚ, <https://www.gov.pl/web/gdos/wykaz-azyli-dla-zwierzat>.

¹⁰⁴ W szczególności muszą spełniać warunki określone w [rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2004 r. w sprawie warunków hodowli i utrzymywania poszczególnych grup gatunków zwierząt w ogrodzie zoologicznym](#) (Dz.U. z 2005 r. poz. 32).

5.2.5. Podsumowanie

Pomimo, że celem działania azyli dla zwierząt i ośrodków rehabilitacji jest pomoc i zapewnienie odpowiednich warunków zwierzętom dzikim, to niewykluczone są różnego rodzaju nadużycia, które powinny skutkować pociągnięciem sprawców do odpowiedzialności karnej.

Przykładowo warto przywołać sprawę, która dotyczyła długotrwałego utrzymywania niedźwiedzia brunatnego w niewłaściwych warunkach bytowania w jednym z ogrodów zoologicznych. Niedźwiedź Magopozbawiony został możliwości poruszania się powybiegu, utrzymywany był bez dostępu do światła dziennego w bunkrze uniemożliwiającym mu zachowanie naturalnej pozycji. Sąd Najwyższy wskazał, że niewłaściwe warunki utrzymywania zwierząt to nie tylko takie warunki, które skutkują pogorszeniem kondycji fizycznej, zaburzeniami behawioralnymi lub śmiercią zwierzęcia¹⁰⁵.

Wszystkie zwierzęta kręgowce, w tym zwierzęta wolno żyjące (dzikie), podlegają przepisom [U.O.Z.](#), które nakazują humanitarne traktowanie zwierząt, a więc uwzględniające potrzeby zwierzęcia i zapewniające mu opiekę i ochronę (art. 5 w zw. z 4 pkt 2). Potrzeby zwierząt powinny być postrzegane zarówno z uwzględnieniem ich przynależności gatunkowej, jak i cech indywidualnych, takich jak rasa, płeć, wiek czy stan zdrowia. Należy je traktować szeroko „zważając na cechy psychofizyczne gatunku i rasy zwierzęcia, zakres percepcji zjawisk zewnętrznych oraz sposób i zdolność reagowania na nie”¹⁰⁶.

¹⁰⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z 16.11.2009 r., sygn. akt V KK 187/09.

¹⁰⁶ Wyrok WSA w Gdańsku z 6.02.2019 r., sygn. akt II SA/Gd 644/18.

0 nas

Przeciwdziałamy okrucieństwu wobec zwierząt i ich cierpieniu u źródła, w celu doprowadzenia do trwałej zmiany.

**Humane
World for
Animals™**

humaneworld.org

PRAWNICY
NA RZECZ ZWIERZĄT